

**UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA**

DIPLOMSKA NALOGA

SUZANA RUČMAN

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Študijski program: Predšolska vzgoja

**Participacija predšolskih otrok pri ureditvi
igralnice**

DIPLOMSKA NALOGA

Mentorica:

dr. Marcela Batistič Zorec

Kandidatka:

Suzana Ručman

Ljubljana, maj 2012

ZAHVALA

Oči, tole je zate.

Iskreno se zahvaljujem dr. Marceli Batistič Zorec za potrpežljivost, pomoč in strokovne nasvete pri pisanju diplomske naloge.

Zahvaljujem pa se tudi moji družini, prijateljem in sodelavcem, ki so me spodbujali in mi stali ob strani na moji poti do cilja. Hvala Vam.

POVZETEK

Participacija pomeni aktivno soudeležbo otrok pri načrtovanju in izvajanju dejavnosti v vrtcu. Nov pogled, ki je opozoril na otroka kot aktivnega člana skupnosti, je prinesla Konvencija o otrokovih pravicah. Ta zagovarja, da ima otrok pravico do aktivnega in demokratičnega soodločanja, kar vpliva na kakovost življenja v vrtcu.

V prvem delu diplomske naloge so predstavljena teoretična izhodišča participacije v vrtcih in temeljnih dokumentih, ki določajo delo v vrtcu in participacijo. Predstavljena je participacija v skandinavskih deželah in alternativnih vzgojnih konceptih, kot so Montessori pedagogika in pedagoški pristop Reggio Emilia. Izpostavljen je pomen demokratične soudeležbe otrok v vrtcu in poslušanje kot način vstopanja v odnose. Povzete so ugotovitve domačih raziskav na omenjenem področju in primerjava teh s tujimi ugotovitvami.

V empiričnem delu sem izvedla projekt participacije predšolskih otrok pri ureditvi igralnice. Raziskovala sem, kako otroci pripomorejo k ureditvi igralnice s svojo udeležbo oz. participiranjem, pri čemer sem bila posebej pozorna na starostne razlike med otroki. Po nekaj mesecih sem z otroki iz oddelka, v katerem smo izvajali omenjeni projekt, izvedla intervjuje. Želela sem izvedeti, kako na igralnico gledajo otroci, ki so v projektu sodelovali in kako tisti, ki v projektu niso bili udeleženi. Z intervjujem s strokovnima delavkama oddelka sem dobila vpogled v njuna mnenja in izkušnje na področju participacije.

Rezultati so pokazali, da so predšolski otroci zmožni participirati pri ureditvi igralnice. Med soudeležbo otrok v projektu je bilo zaznati razlike med mlajšimi in starejšimi otroki. Starejši so bili bolj samostojni in so uveljavljali več svojih zamisli in interesov kot mlajši, predvsem pa so stali za svojimi idejami, medtem ko so se mlajši bolj opirali na starejše. Iz intervjujev z otroki sem razbrala, da se otroci, ki so sodelovali pri preurejanju igralnice, počutijo v igralnici bolj »domače« in so pozorni na elemente prostora, katerim ostali otroci ne posvečajo pozornosti. Strokovni delavki otrokom nudita možnost participacije pri nekaterih dejavnostih in sprejemanju odločitev, npr. pri dnevni rutini (hranjenju, spanju) in pri izbiri proste igre.

Participacijo otrok pa omejujeta z vidika varnosti in zmožnosti uresničevanja podanih predlogov.

Menim, da so otroci v vrtcih še vedno preveč vodeni, saj jim strokovni delavci dopuščamo premalo možnosti, da bi se učili na lastnih izkušnjah. Otroci imajo želje, ideje in mnenja, za katere bi morali biti odprti; jih vključevati v pedagoško delo.

KLJUČNE BESEDE: otrok, participacija, pravice otrok, poslušanje, demokratizacija vrtcev.

ABSTRACT

The term 'participation' is defined as an active role that the children have as regards planning and implementation of activities in nursery schools. The Convention on the Rights of the Child was the first to understand a child as an active part of the community. It spells out the children's right to active and democratic participation, which in turn has an effect on the quality of life in nursery schools.

The first part of the thesis deals with theoretical approaches to participation in nursery schools, as well as basic documents which define the activities in nursery schools and the participation. It also provides an insight into participation in Scandinavian countries and the alternative educational methods, such as Montessori and Reggio Emilia. It highlights the importance of democratic participation of children in nursery schools, as well as listening as one way of forming relationships. It summarizes the results of some domestic research done in the aforementioned area. The domestic results are compared to results obtained from foreign research.

The empirical part of the thesis consists of a project about participation of pre-school children in playroom arrangement. In the research I dealt with the ways that the children participate in playroom arrangement, with special emphasis on the age difference between the children. After a few months I conducted an interview with children who participated in the project. The aim was to see how the playroom is perceived by the children who were involved in the project and by the children who were not involved. I also conducted an interview with two nursery school teachers to obtain their views on the subject and hear about their experiences in participation.

The results have shown that pre-school children are capable of participating in playroom arrangement. There was a noticeable difference between children of different ages. The older children were more independent, confident and were able to realize more ideas and interests than the younger children. The information obtained in the interviews has shown that the children who were involved in the arrangement of the playroom felt more comfortable in the

playroom and were more aware of certain elements in the room, which was not evident in other children. The nursery school teachers offer the children the chance to participate in nursery school life in different areas, for example in their daily routine (feeding, sleeping) and in the choice of games in their free time. However, their participation is also limited from the point of view of safety and the ability to realize their suggestions.

In my opinion, children in nursery schools are still over protected since the teachers do not offer enough opportunities for them to learn from their own experiences. The children have got wishes, ideas and opinions which should be included in the educational process in nursery schools.

KEY WORDS: child, participation, children's rights, listening, democratization of nursery schools.

KAZALO

1 UVOD	1
2 PARTICIPACIJA – OPREDELITEV IN ZAČETKI	2
2.1 OPREDELITEV POJMA PARTICIPACIJA	2
2.2 MONTESSORI PEDAGOGIKA	4
2.3 KONVENCIJA O OTROKOVIH PRAVICAH	5
3 PARTICIPACIJA V TUJIH KURIKULIH	7
3.1 PARTICIPACIJA V SKANDINAVSKIH DEŽELAH	7
3.2 PARTICIPACIJA V PEDAGOŠKEM PRISTOPU REGGIO EMILIA	10
3.2.1 SODELOVANJE OTROK V PROJEKTIH IN ETIKA UDELEŽENOSTI	10
3.2.2 PEDAGOGIKA POSLUŠANJA	12
4 PARTICIPACIJA V SLOVENSКИH VRTCIH	16
4.1 PARTICIPACIJA V KURIKULUMU ZA VRTCE	16
4.2 DEMOKRATIČNA SOUDELEŽBA OTROK V ŽIVLJENJU VRTCA	18
4.3. UGOTOVITVE DOMAČIH RAZISKAV	19
4.3.1 RAZISKAVA O STALIŠČIH IN RAVNANJIH VZGOJITELJIC	19
4.3.2 PRIMERJAVA DOMAČIH RAZISKAV S TUJIMI	22
5 INTERVJU Z OTROKI	23
5.1 LASTNOSTI OSEBE, KI IZVAJA INTERVJU	24
6 DOKUMENTACIJA	26
7 OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJI	27
8 HIPOTEZE	29
9 METODA RAZISKOVANJA	29
9.1 VZOREC	29
9.2 UPORABLJENE TEHNIKE IN INSTRUMENTI	30
9.3 POSTOPEK ZBIRANJA IN OBDELAVE PODATKOV	30
10 REZULTATI IN INTERPRETACIJA	31
10.1 PROJEKT SPREMINJANJA IGRALNICE Z OTROKI	31
10.1.1 IZVEDBENE DEJAVNOSTI	31
10.1.2 REFLEKSIJA PROJEKTA	34
10.2 INTERVJUJI Z OTROKI	41
10.2.1 IGRA OTROK IN UDELEŽBA STROKOVNIH DELAVK PRI IGRI	41

10.2.2 DNEVNA RUTINA	43
10.3 INTERVJUJA Z VZGOJITELJICO IN POMOČNICO VZGOJITELJICE	45
11 ZAKLJUČEK	48
12 LITERATURA IN VIRI	51
13 PRILOGE	53

1 UVOD

Participacija oz. soudeležba otrok pri odločanju in izbiranju je na področju vzgoje predšolskih otrok v zadnjem času ena najbolj popularnih tem, podobno kot npr. kakovost in odličnost (Clark, Kjørholt, Moss, 2005). To pa ne pomeni, da je široko uveljavljena v vrtcih, saj je, kot ugotavljajo isti avtorji (prav tam), bolj retorika kot dejanska praksa (Batistič Zorec, 2010).

Pomembno spremembo v pogledu na otroka in otroštvo je proti koncu prejšnjega stoletja prinesla Konvencija o otrokovih pravicah (1989). Njen doprinos je, da se ne osredotoča le na obvezo odraslih za skrb in zaščito otrok, temveč izrecno poudarja pravico otrok, da izražajo svoje misli in stališča ter sodelujejo pri odločanju o zanje pomembnih stvareh (prav tam: 12. in 13. člen).

V Kurikulumu za vrtce (1999) participacija ni posebej opredeljena, vendar v 2. točki poglavja Načela uresničevanja ciljev zasledimo, da imajo otroci možnost vplivanja na vzgojni proces.

Clark, Kjørholt in Moss (2005) pravijo, da nova sociologija otroštva, ki se je uveljavila v zadnjih dveh desetletjih, vključuje otroke kot aktivne udeležence v raziskovanju. Zanima jo perspektiva otrok – otrokove ideje, pristop do življenja, izbire in odnosi z drugim ..., ne več, kaj bodo otroci postali v prihodnosti, temveč otroštvo tukaj in zdaj.

Z diplomsko nalogo sem želela raziskati še dokaj neobdelano področje participacije ter ugotoviti, kako se odraža pri nas in na tujem. Poudarila sem poslušanje kot sredstvo, ki povezuje vzgojitelja z otrokom, ter se osredotočila na pedagoški koncept M. Montessori in pedagoški pristop Reggio Emilia. Empirično sem raziskala, kako otroci sodelujejo pri urejanju igralnice.

Otrokova pravica je, da soustvarja življenje v vrtcu. Odgovornost strokovnih delavcev pa je, da s strokovnostjo, spoštljivostjo, odprtostjo in sodelovanjem to pravico tudi zagotovijo.

2 PARTICIPACIJA – OPREDELITEV IN ZAČETKI

2.1 OPREDELITEV POJMA PARTICIPACIJA

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1994, str. 821) definira participacijo:

»participacija -e ž (á) knjiž. udeležba, sodelovanje: participacija delavcev pri odločanju; participacija med občinami za pospeševanje kulturnih dejavnosti; participacija in udejstvovanje ljudi v prostem času / ob participaciji občine bodo obnovili spomenik;

- žarg. plačati participacijo prispevek za zdravstveno storitev;
- ekon. participacija pri dohodku.«

Veliki angleško-slovenski slovar (2004, str. 667) pa definira participacijo: »participacija: udeležba, sodelovanje; deležnost, delež; družabništvo, soudeležba.«

N. Turnšek (2009) piše, da je za tradicionalno razvojno (psihološko) paradigmo, ki prevladuje tudi v predšolski vzgoji, značilno linearno razumevanje otrokovega razvoja. Otroštvo je pojmovano kot stanje nedoraslosti, nekompetentnosti, otrokove nesposobnosti razumevanja sveta in sprejemanja odločitev. Otroštvo je le ena od stopnic na poti v odraslost, ki jo je treba preseči, da bi bila oseba naposled kompetentna. To pojmovanje zaznamuje celotno zgodovino človeštva; zato je obravnava novih pogledov na otroka, ki so se začeli pojavljati v strokovni literaturi konec 20. stoletja z demokratično in kritično pedagogiko. Novi koncepti slonijo na predpostavki, da otroštvo ni deficit, ampak posebno razvojno obdobje, ki ima vrednost samo po sebi. Torej ni le vmesna postaja v odraslost, ampak so otroci lahko že v otroštvu pomembni sogovorniki odraslih; njihova mnenja in prispevke je treba upoštevati tudi v politikah družbenega razvoja. Koncepti izhajajo iz predpostavke, da otroci zmorejo in želijo soustvariti življenje in pri tem sodelovati z drugimi.

N. Turnšek (prav tam) piše, da predšolsko vzgojo razume predvsem v smislu udejanjanja vloge otroka kot udeleženca socialnih skupin, vrtca in drugih institucij, člane lokalne skupnosti in akterja, ki lahko s svojim delovanjem pomembno vpliva na podobo tega sveta ...

Krilatica »tukaj in zdaj« ponazarja primarno usmerjenost v tematske in problemske sklope, ki neposredno zadevajo življenje otrok, v tiste, ki so za otroke smiselne, relevantne, povezane z njihovimi pričakovanji in interesi ... Pomeni ukvarjanje z današnjim otrokovim svetom – ta pa je predvsem svet institucionalne stvarnosti vrtca, v katerem predšolski otroci preživijo večji del dneva.

Otroci so državljani že zdaj, v otroštvu, in kot takšni so sposobni po svojih močeh delovati, spreminjati svet. V našem svetu trenutno prevladuje implicitna podoba otroka, vendar močno izražena podoba otroka kot človeka v nastajanju. Za mnoge odrasle, tudi vzgojitelje, je otrok oseba, ki v procesu vzgoje razvija svoje zmožnosti in sposobnosti in se bo potemtakem šele razvila v nekaj človeku podobnega (prav tam).

Avtorica (prav tam) je pojmovanje otroka strnila v naslednje vloge:

- otrok je edini, ki je zares »strokovnjak« za svoje življenje (ima vpogled v lastne izkušnje in poglede na življenje);
- otrok je spreten »komunikator«, ki uporablja široko paleto jezikov, s katerimi izraža svoje poglede in izkušnje;
- otrok je aktiven član, ki vpliva na svet okrog sebe in je v interakciji z njim;
- otrok je ustvarjalec smisla in pomenov, ki sam ustvarja in interpretira svoje življenje.

Na začetku dvajsetega stoletja je Dewey (nav. po Turnšek, 2009) poudaril nujnost izobraževanja za razvoj demokracije. Avtor pravi, da otroci prav skozi izobraževanje postanejo udeleženi v socialnem okolju. Otrokom morajo biti zagotovljene njihove lastne izkušnje, sodelovanja, dialog, komunikacije med enakopravnimi, iskanje skupnega razumevanja; le tako se lahko po njegovem mnenju družba različnosti pozitivno razvija.

Participacija otrok v predšolskem obdobju je tako v današnjem svetu zelo popularna, a vendarle ne nova, saj jo zasledimo že v alternativnih konceptih na začetku 20. stoletja.

2.2 MONTESSORI PEDAGOGIKA

Pedagogika M. Montessori je stara približno sto let, takrat so jo prvič izkusili 3- do 6-letni otroci v Rimu, potem pa se je razširila tako po starostni stopnji navzgor (od 6 do 12 in od 12 do 18 let) kot navzdol (od 0 do 3 leta) po vsem svetu, najbolj pa v Evropi, v Združenih državah Amerike, Indiji, Avstraliji in na Japonskem. V svetu je okoli 22.000 ustanov M. Montessori, od tega približno 5.000 v Združenih državah Amerike. Na Hrvaškem imajo 6 vrtcev in osnovnih šol M. Montessori. V Sloveniji je bil prvi vrtec M. Montessori za 3- do 6-letne otroke odprt leta 2002 v Ljubljani, naslednji pa leta 2006 v Mariboru (Kordeš Demšar, 2007).

M. Montessori je z opazovanjem otrok in raziskovanjem prišla do zanimivih uvidov, ki so podlaga njenega pristopa k šolanju. Ti uvidi so danes v veliki meri utemeljeni z raziskavami v psihologiji in pedagogiki. Nekateri izmed principov se lahko vključijo v šolanje v tradicionalnih oddelkih. Vsekakor pa je zelo drugače oblikovati sistem, izhajajoč iz principov, kakor pa, nasprotno, vključiti princip v sistem, ki je bil ustvarjen na podlagi drugačnih idej. V sistemu M. Montessori so ti principi medsebojno prepleteni in soobstajajo v praksi dela (prav tam).

M. Montessori je opazila, da otroci vzcvetijo, če imajo izbiro in nadzor nad svojim okoljem. Čeprav imajo dobri programi M. Montessori postavljene jasne meje tej svobodi, lahko otroci sprejemajo mnogo več odločitev kot v tradicionalnih šolah: kaj bodo delali, kako dolgo bodo delali, s kom bodo delali in tako naprej. Meni, da otrok, ki svobodno izbira, sledi svoji notranji potrebi po učenju, rasti in preizkušanju svojih sposobnosti. Pomembno je tudi, da so v oddelkih otroci različnih starosti, ki sami izbirajo dejavnosti, ki pa potekajo v dolgih časovnih sklopih (prav tam).

M. Montessori je spoznala, da je samomotivacija otroka edini verodostojen impulz za učenje. Otroci sami v sebi so nagnjeni k učenju. Vzgojiteljica pripravi okolje, usmerja dejavnost, spodbuja otroke, vendar pa je otrok tisti, ki se uči, ki je s pomočjo dejavnosti sam motiviran, da vztraja. Interes je lahko bolj oseben, ko recimo nekoga zanimajo pikapolonice ali psi, in to

prihaja iz notranjosti, ali pa je situacijski, ko se zanimanje sproži hkrati v mnogih ljudeh, ki so izpostavljeni neki dejavnosti ali dogodku. M. Montessori je ustvarjala situacijski interes, ko je oblikovala materiale, s katerimi so se otroci želeli delati (prav tam).

Učilnica v Montessori vrtcih je ponavadi velik prostor, z občutkom odprtosti. V njem so nizke odprte omare s policami, mize različnih velikosti, pri katerih lahko udobno sedijo eden do štirje otroci. Tradicionalni oddelki imajo zmeraj kombinirane vsaj tri starostne skupine, v šolah (osnovnih) je lahko tudi šest letnikov otrok skupaj. In kot najpomembnejše M. Kordeš Demšar (2007) navaja, da v vrtcih in šolah Montessori otroci sami izbirajo čas, ko bodo delali.

M. Montessori je postavila v središče svoje pedagogike opazovanje in skušala njegovo vrednost na raznovrstne načine približati učiteljem. V navodilih, kako pripraviti učitelja, zapiše le, da je potrebna sposobnost opazovanja. Vrtec ali šola sta po njenem namreč tudi znanstveni laboratorij, kjer lahko opazujemo naravni pojav: otrokov fizični in psihični razvoj. V njej se bodo učitelji veselili v poteku življenja, ki se razvija pred njihovimi očmi. Nedvomno mora biti za tako delo tudi priprava učitelja popolnoma drugačna. Že na prvi pogled vidimo, da (prav tam):

- mora namesto spretnosti govorjenja pridobiti sposobnost tišine,
- mora namesto poučevanja opazovati,
- mora namesto ponosnega položaja nekoga, ki misli, da je nezmotljiv, obleči ponižnost.

2.3 KONVENCIJA O OTROKOVIH PRAVICAH

Konvencijo o otrokovih pravicah je sprejela Generalna skupščina Združenih narodov z resolucijo št. 44/25 z dne 20. novembra 1989. Veljati je začela 2. septembra 1990 v skladu z 49. členom (Varuh človekovih pravic, 2012). Predstavlja okvir spoštovanja in zavzemanja za otrokove pravice. Pomembna je zlasti za vzgojitelje, učitelje in druge, ki delajo z otroki.

Določa merila za zaščito otrok pred zanemarjenjem in zlorabo, njeno ključno vodilo pa je otrokova korist (Turnšek, 2004).

Pravice Konvencije o otrokovih pravicah lahko razdelimo v tri skupine (prav tam):

— pravice, ki zagotavljajo ustrezno oskrbo (ang. *provision*) — pravice so posredovanja in dostopa do stvari in storitev (npr. državljanstva, izobraževanja, zdravstvenega varstva, igre);

— pravice, ki zagotavljajo zaščito (ang. *protection*) — pred zlonamernim ravnanjem, izkoriščanjem za delo, spolnim izkoriščanjem, fizično in psihično zlorabo, sodelovanje v oboroženih spopadih;

— pravice, ki zagotavljajo odločanje otrok (ang. *participation*) — pri odločitvah, ki zadevajo njihovo življenje vključno z zagotavljanjem svobode govora, kulturne identitete, veroizpovedi in jezika (prav tam).

Za vzgojitelje je zavezujoč predvsem zadnji sklop pravic, in sicer pravic, povezanih s participacijo. Konvencija o otrokovih pravicah namreč posebej opredeljuje tudi zaščito pred t. i. institucionalno zlorabo otrok, ki jo zagrešijo ustanove.

Konvencija združenih narodov o pravicah otrok je bila prvi dokument, ki je pravice otrok izrecno izpostavil. Status otroka kot subjekta pravic opredeljuje več členov, zlasti 5., 9., 12., 13., 15., 17. in 29. člen. Ključni je 12. člen, ki vzpostavlja soodločanje otrok in njihovo vidnost v socialnem prostoru. Njegova implementacija pomeni, skupaj z uresničevanjem drugih državnih pravic, močno spremembo položaja otrok v večini družb v svetu in v odnosih odrasli – otroci. Zahteva, da prisluhnemo, kaj imajo otroci povedati, in to vzamemo resno. Zahteva premislek o odgovornosti odraslih do otrok; priznavanje pravic otrokom namreč ne pomeni, da odrasli izgubljajo odgovornost do otrok. Konvencija prinaša filozofijo spoštovanja dostojanstva otrok. Prinaša tudi zahtevo, da odrasli tesneje sodelujejo z otroki, da bi jim pomagali izražati svoje življenjske cilje, razviti strategije za doseganje sprememb in uveljavljanje svojih pravic (Turnšek, 2009).

Večina odraslih bi v modernem svetu brez težav podprla pravice, kot so: pravica do življenja, pravica do zdravstvene oskrbe, pravica do šolanja. Nasprotno pa bi bila pravica odobritve otroku do takega voditelja oziroma vzgojitelja, ki naj postane njegov pogajalec, pospeševalec ali opazovalec, le redko sprejeta. Kritiki trdijo, da otroci ne morejo imeti pravic, dokler jih niso zmožni izvrševati kot odgovorne osebe in zato otroci niso kompetentni, da participirajo pri soodločanju (Sheridan in Plumling Samuelsson, 2001).

Sheridan in Plumling Samuelsson (prav tam) menita tudi, da že omenjeni člani otrokovih pravic otrokom dajejo možnost izražanja njihovih perspektiv, idej, misli, ki se izvajajo v njihovem vsakdanu. Prav tako je pomembno, da njihovo mnenje poslušamo, slišimo in spoštujemo.

3 PARTICIPACIJA V TUJIH KURIKULIH

3.1 PARTICIPACIJA V SKANDINAVSKIH DEŽELAH

Ob najbolj razširjeni predšolski dejavnosti na svetu so skandinavske države razvile močan temelj otroštva in človekovih pravic. Praktiki participacije dajejo velik in izrazit pomen predvsem govorjenju in poslušanju. Kurikul kritično analizira vrednote in opredeljuje osnovne navade znotraj skandinavskih vrtcev. V njem je opredeljeno, kaj lahko določi otroka kot avtonomen subjekt, ki ima svobodno voljo in možnost izbire, da se samostojno odloča in kot individuum pripomore k boljšim medsebojnim odnosom. Ob tem pa se soočimo z možnostjo, da je dobronamerna pobuda, kot je poslušanje otrok, lahko tudi tvegana, ne zaradi učinkovitega otroškega vodenja, ampak zaradi moralnih vzorov, ki so lahko subjekt kritične študije in javnega nasprotovanja (Clark, Moss, Kjørholt, 2005).

Na Švedskem se v vrtcih držijo priporočila, da naj bi vrtec otrokom omogočil, da bi razumeli, kaj pomeni demokracija. Zato otroci lahko izrazijo svoje misli, stališča, mnenja in na ta način vplivajo na situacijo. Otroci pa morajo tudi sprejeti odgovornost za svoja dejanja, razumeti

morajo demokratične principe participacije pri različnih oblikah sodelovanja in soodločanja. Vzgojitelj mora zagotoviti individualni razvoj in napredek in vsako mnenje, domneva, vidik ali stališče otroka se mora spoštovati in upoštevati. Strokovni delavci vrtca naj bi otroku zagotavljali ustvarjalno okolje, v katerem bodo otroci razvijali sposobnosti vplivanja v vrtcih in v katerem bodo otrokova mnenja in pogledi spoštovani (Sheridan in Prumling Samuelsson, 2001).

Potrebe in interesi, ki jih otroci izražajo na različne načine, naj bi predstavljali osnovo za oblikovanje okolja in načrtovanje pedagoških aktivnosti. Predšolski sistem naj bi otroku omogočal razvijati sposobnosti (prav tam):

- izražanja svojih lastnih mnenj in pogledov, kar posledično pomeni imeti vpliv na svoj lastni položaj,
- sprejemati odgovornosti za svoja (lastna) dejanja, storjena v vrtcih,
- razumeti in delovati v skladu z demokratičnimi načeli participacije v različnih oblikah sodelovanja in odločanja.

Tako na Danskem kot tudi na Norveškem so se vrtci ločili od šol, s tem pa imajo vzgojitelji v vrtcih možnost, da se odločijo za k otroku usmerjen pristop. Norveška ima tako kot ostale skandinavske države opredeljene zakone o otrokovih pravicah. Bila je ena izmed prvih držav, ki je imela komisarja za otrokove pravice, že leta 1981, ki pa ima svetovni sloves še danes. Posebno poudarja, kako prisluhniti otroku v vrtcu, zato so se vzgojitelji in pedagogi obvezali, da upoštevajo otrokovo mnenje tako pri načrtovanju kot pri evalvaciji vzgojnega dela. Pri pripravi se opirajo na različne koncepte. Eden izmed njih je tudi Frameworkov koncept, ki zagovarja, da mora biti otrokov načrt prisoten v dnevnom načrtu strokovnega delavca ... in da bi morali otrokom omogočiti participacijo pri določanju njihove igre v učnem okolju ter spoštovati njihovo mnenje. Nacionalni kurikulum Norveške pa pravi, da so predšolski otroci lahko aktivni v njihovih učnih in nenačrtovanih aktivnostih in da vzgojitelj ne bi smel prezreti njihovih stališč. Sodelovanje med vzgojiteljem, otrokom in ostalimi delavci določene institucije je bistvo za njen razvoj kot tudi za razvoj učnega in delovnega okolja (prav tam).

Skandinavske države se držijo pravila, ki izhajajo iz njihove zgodovinske prakse, da vrednot demokracije nikoli ne smemo jemati kot samoumevnih, ampak jih moramo vedno znova krepiti. Glavni namen izobraževanja je promocija učenja in demokracije. Spodbujati jo moramo tako v vrtcih kot v šoli, da bodo otroci zavzemali stališča, ki bodo temeljila na znanju in izkušnjah, ki jih bodo otroci sami znali tudi zagovarjati. Pedagoška praksa zahteva interakcijo in komunikacijo med vzgojiteljem in otrokom. Pravice otrok pa so element izobraževalnega procesa (Sheridan in Prumling Samuelsson, 2001).

S participacijo so se ukvarjali različni strokovnjaki, ki opozarjajo, da novejši pogledi na otroka in diskurzi, ki se ob tem pojavljajo, kažejo naravnost vrtcev, ki jih mnoge države vidijo kot sredstva za doseganje ciljev. Ob povečani pozornosti, ki jo v zadnjem času posvečamo participaciji, bi morali v središče postaviti otroka kot socialno bitje s pravicami, da participira po vseh svojih zmožnostih v procesu načrtovanja načrtovanih in rutinskih dejavnosti v vrtcih. Pri tem pa bi vzgojitelji morali otrokom omogočiti, da izkoristijo vse pravice, ki so zapisane v Konvenciji Združenih narodov za pravice otrok. Nove razprave predstavljajo odpiranje nove možnosti za otroke, saj odrasle spodbujajo, da otrokom prisluhnemo in jim damo možnost vplivanja in participiranja v socialnem, političnem in kulturnem življenju (Clark, Moss, Kjørholt, 2005).

A. Kjørholt (nav. po Batistič Zorec, 2010) je kritična do skandinavskega razumevanja participacije. Povzema, da je eden ključnih paradoksov današnjega sveta prepletanje individualizma in totalitarizma v istih političnih strukturah. Meni, da v vrtcih, ki »ukazujejo« svobodno izbiro, ne gre za širjenje pravic, ampak nasprotno – za ožjenje možnih misli, dejanj, čustev in občutka pripadnosti; torej za novo obliko vladanja otrokom. Osebe v vrtcu se izogiba konfliktom z otroki tako, da omejujejo svojo moč oz. kontrolo nad otroki, v odnosih med otroki pa zagovarjajo načelo, da naj otroci sami razrešujejo konflikte. Prezrejo torej, da gre pri zagovarjanju svobode otrok lahko za kršenje pravic nekaterih drugih otrok. Kar pomeni, da se otrokom prepušča možnost odločanja o njihovem socialnem življenju vključno z moralnim presojanjem, pri čemer pa je lahko individualna izbira posameznika omejena s pravicami drugih.

Nobena izbira ni povsem svobodna, saj vedno izhaja iz določenega socialnega in moralnega sveta, ki mu pripada otrok. Namesto osredotočenosti na individualno izbiro, da bi otroke osvobodili kontrole in moči odraslih, bi bilo bolje preučiti socialne prakse vrtcev in oblikovati socialni prostor za otroke kot državljane (prav tam).

3.2 PARTICIPACIJA V PEDAGOŠKEM PRISTOPU REGGIO EMILIA

3.2.1 SODELOVANJE OTROK V PROJEKTIH IN ETIKA UDELEŽENOSTI

Participacija otrok, staršev in članov širše skupnosti v življenju in delu (načrtovanje, izvajanje, evalvacija projektov ipd.) vrtca, pri njegovem vodenju in sodelovanju s širšim okoljem je eno izmed vodil vzgojno-izobraževalnega dela v pristopu Reggio Emilia (RE) (Hočevar, Kovač Šebart in Štefanc, 2009).

Pedagoški pristop RE se je razvil v italijanski pokrajini, ki ima bogato zgodovino lokalne participacije in kooperativnega dela. Tudi prvi vrtec je nastal na osnovi starševske kooperative. Tradicionalno ima tu lokalna skupnost kolektivno odgovornost do vzgoje otrok. Participacijo oz. civilne družbe na vseh ravneh življenja in dela vrtca interpretirajo kot »/.../ privilegij in odgovornost«. Udejanjajo idejo, da je za vzgojo otrok odgovornih več subjektov, zato gradijo na mreži skupnih odgovornosti in zadolžitev. Participacija v pedagoškem pristopu RE je za vzgojo otrok osrednjega pomena; privzeta je kot eno izmed osnovnih načel, katerega cilj je razvijanje občutka pripadnosti in občutka, da je posameznik del širšega okolja oz. lokalne skupnosti (prav tam).

Avtorji pišejo (prav tam), da je v pedagoškem pristopu RE participacija otrok, staršev in lokalne skupnosti v življenju in delu vrtca osrednjega vzgojnega pomena. Zato pri načrtovanju, izvajanju in pri evalvaciji vzgojno-izobraževalnega dela oz. pri upravljanju vrtcev sodelujejo tudi vsi zaposleni v vrtcu – strokovni delavci, administrativno in tehnično osebje.

V konceptu RE se poudarja pomen participacije otrok v vsakodnevnem življenju in delu vrtca. Poudarja sodelovanje in vlogo otrok pri načrtovanju in izvajanju projektov v vrtcu in njihovo sodelovanje v vsakodnevnih opravilih vrtca: otroci npr. pomagajo kuharju v kuhinji pripravljajo in pospravljajo mize ob obrokih, odgovorni so za pospravljanje igrač in različnih materialov, s pomočjo katerih ustvarjajo. Na tak način krepijo občutek pripadnosti skupnosti. Vrtec je torej okolje, ki spodbuja otrokovo udeležbo in sodelovanje v skupnosti (prav tam).

V vrtcu RE participacijo otrok v življenju in delu vrtca in lokalnem okolju ponazarjajo s participacijo otrok v projektne delu. Teme projektov strokovni delavci ne načrtujejo brez sodelovanja otrok, njihovih idej, interesov in dejavnosti. Pri izbiri vsebin mora vzgojiteljica upoštevati naslednje smernice: izbrati je treba teme, ki otroku omogočajo neposredno izkušnjo; prednost ima tema, ki spodbuja otrokovo domišljijo in ustvarjalnost; obravnavana tema mora otroku omogočiti doživljanje uspeha in lastnih možnosti in se povezati z otrokovo prejšnjo izkušnjo. Vzgojiteljica sledi komunikaciji med otroki, razpravlja z njimi o različnih problemih in prek tega išče vsebine, ki otroke zanimajo. Nato se posvetuje z ostalimi strokovnimi sodelavci in določi temo projekta. Postavi tudi cilje projekta. Proces raziskovanja izbrane teme je odprt; se ga ne načrtuje. Cilji projekta se lahko v času raziskovanja tudi spreminjajo (prav tam).

Participacija otrok v pedagoškem pristopu RE ne meri le na sodelovanje otrok in odraslih v življenju in delu vrtca, ampak prek tega na razvijanje občutka pripadnosti otrok vrtcu in lokalnemu okolju, v katerem se vrtec nahaja. Usmerjanje otroka v sodelovanje in sobivanje v vrtcu in lokalni skupnosti je ena od pomembnejših nalog vrtca (prav tam).

Izhajajoč iz vloge, ki jo ima v pristopu RE participacija otrok, bi lahko predpostavljali, da otroci participirajo tudi pri oblikovanju in sprejemanju pravil v vrtcu. Pri čemer imata pomembno vlogo dialog in iskanje skupnih rešitev (prav tam).

Podobnost s Kurikulumom za vrtce (1999) je, da koncept temelji na človeških in otrokovih pravicah, na demokratični in pravni državi; zagovarja pluralnost vednosti in konceptualno integracijo različnih znanosti. Namesto o »usmerjenosti v otroka« in nujnosti izhajanja iz otrokovih potreb oba koncepta poudarjata otrokove pravice (Devjak idr., 2009).

Etika udeležnosti nas usmerja v to, da objektivnega opazovalca, starše, otroka, vzgojiteljico ali učitelja nadomesti sodelovanje, v katerem nima nihče končne besede, sodelovanje, v katerem nihče ne potrebuje končne besede, temveč pogovor, ki se lahko nadaljuje. V trenutku, ko ustvarjamo možnost za pogovor, za raziskovanje in soustvarjanje rešitev, ustvarjamo tudi prostor za soočenje zelo različnih, včasih nasprotnih stališč in zahtev, tudi takih, ki ne spoštujejo pogojev stroke in vrtca kot ustanove. Vzgojiteljem in drugim strokovnjakom v vrtcih in šolah pa ostaja temeljna odgovornost za vzpostavljanje in vzdrževanje odnosov, ki pogovor in soustvarjanje omogočijo. Dejstvo, da so starši in otroci soudeleženi in soodgovorni za življenje v vrtcu in šoli, nikakor ne zmanjšuje pomena stroke in strokovnjakov, nasprotno, zahteva njihovo tako visoko raven znanja kot hkrati z njo tudi notranjo gotovost v ravnanju s tem znanjem v mnogih dialogih, ki jih v vrtcu in šoli potrebujemo (Čačinovič Vogrinčič, 2004).

3.2.2 PEDAGOGIKA POSLUŠANJA

Pedagogika poslušanja je v zadnjih petnajstih letih postala ključna paradigma na področju predšolske vzgoje, ki je spodbujala razvoj v tej smeri prepoznavanja otroške perspektive – v procesu učenja in življenja v ustanovi nasploh. Po mnenju Carle Rinaldi ima pedagogika poslušanja dva pomembna vidika; oba vključujeta odnos do socialnega in fizičnega okolja. Prvi vidik se nanaša na učenje in poučevanje; vključuje otrokovo iskanje smisla oz. odmišljanje in razumevanje sveta. Drugi vidik je »političen«; postavlja zahtevo po demokratičnem dialogu z družino, širšo lokalno skupnostjo in njeno kulturo. Poslušanje otroških teorij omogoča, da razumemo, kako otroci razmišljajo, kakšna vprašanja si postavljajo in kakšna razmerja vzpostavljajo s stvarnostjo (Turnšek, 2009).

C. Rinaldi (nav. po Turnšek, 2009) opisuje pedagogiko poslušanja kot senzibilnost za vse, kar nas povezuje z drugimi, /.../ metaforo, ki nakazuje na odprtost in občutljivost za poslušanje in biti slišan, poslušanje z vsemi čutili /.../ in na tisoč možnih načinov. Poslušanje pomeni odprtost za radovednost, negotovost in dvom, odprtost za spremembe, odprtost za druge, priznavanje drugačnih pogledov in mnenj, priznavanje posameznikove avtonomnosti in »vidnosti« v socialnem prostoru, je predpostavka vsakega učenja. Je torej poslušanje kot kontekst. Pedagogika poslušanja po njenem mnenju omogoča pedagogiko odnosov (ang. *the pedagogy of relationships*), kot jo je utemeljil Malaguzi.

Pedagogika poslušanja se je prvotno razvila kot celovit koncept italijanskih vrtcev na področju Reggio Emilia. Sovpada s konceptom soodločanja in krepitev moči in jima je komplementarna, saj tehnike poslušanja pomenijo orodje prepoznavanja otroške oz. otrokove perspektive, ob tem pa tudi zasuk filozofije vzgoje. C. Rinaldi, idejna voditeljica koncepta pedagogike poslušanja, pravi, da ko poslušamo otroške »teorije« njihovega razumevanja sveta, s tem odkrivamo, kako otroci razmišljajo, kakšna vprašanja si postavljajo o svetu in kako razvijajo odnos do resničnosti. Pedagogika poslušanja ne pomeni le sporazumevanja z besednim jezikom, ampak izhaja iz prepričanja, da se otroci izražajo na mnogotere načine; odrasli, ki vstopa v komunikacijo z otrokom, šele odkriva »sto jezikov«, v katerih se izraža (prav tam).

Skupno tem konceptom je pojmovanje otroka kot kompetentnega, kot sogovornika odraslim, akterja in soustvarjalca, ki je – seveda v mejah svojih fizičnih sposobnosti – sposoben sodelovati, soodločati, izbirati in spreminjati stvarnost. Izhajajo iz predpostavke, da otroci zmorejo in želijo soustvarjati življenje, pri tem sodelovati z drugimi, da otroštvo ni deficit ali le vmesna postaja v odraslost. Prinašajo zaupanje v otroka in spoštovanje. Kot kaže, so mnogim vzgojiteljicam slovenskih vrtcev te predpostavke blizu, saj se projekti s temi elementi vse bolj uveljavljajo tudi v naših vrtcih (prav tam).

C. Rinaldi (nav. po Turnšek, 2009) gre globlje in odkrito spregovori o konceptu poslušanja in njihovega pomena v pedagogiki poslušanja. Razume ga kot del povezave s širšo kulturo in kot

del morale. Poslušanje postavi v ospredje kot čustvo in vzajemnost, interpretacijo in ustvarjanje pomena, odprtost in pozornost za zveze, razlike in spremembe, pomembnost dvoma in negotovosti. Poudarja, da poslušanje vključuje veliko čutil in veliko jezikov. Meni, da je treba prisluhniti sto in več jezikom, simbolom in kodam - ki jih ljudje uporabljamo za izražanje samega sebe in komunikacijo, s katerimi izražamo življenje samo in komunikacijo s tistimi, ki znajo poslušati.

Razumevanje in zavedanje se ustvarjata prek pogovora. Reprerentacija sveta v naših glavnih vlogah je plod naše občutljivosti oz. dovtetnosti za lastno interpretacije. Tu je naša občutljivost za poslušanje posebej poudarjena; iz te občutljivosti oblikujemo svojo reprerentacijo sveta, ki jo oblikujemo na podlagi naših odzivov na dogodke (samokonstrukcija), pa tudi na podlagi reprerentacij, ki jih spoznamo v komunikaciji z drugimi (Clark, Moss, Kjörholt, 2005).

Otroci so naši najboljši poslušalci, obvladajo čas poslušanja, ki ni le čas poslušanja, ampak tudi čas radovednosti, velikodušnosti, zadržanosti. To je čas čakanja in pričakovanj. Otroci »poslušajo življenje« z vsemi čutili. Kmalu zaznajo, kako pomembno je poslušanje za komuniciranje. Biološko so nagnjeni h komunikaciji in s tem vzdržujejo stike, ki jim omogočajo, da živijo v odnosu. Poslušanje se tako zdi prirojena predispozicija, ki spremlja otroke od rojstva in dopušča razvojni proces kulturalizacije. Že zelo zgodaj otrocki pokažejo, da imajo glas, pri vsem tem pa je pomembno, da znajo poslušati in hočejo biti slišani. Naša naloga je, da jih podpiramo in živimo v interakciji. To je kvaliteta, ki jo ustvarja naša kultura. Je težka pot, ki zahteva veliko truda, energije, težkega dela, včasih potrpljenja. Prav tako pa nam ponuja veselje, presenečenja, navdušenje in hrepenenje (prav tam).

Otroke lahko poslušamo na različne načine in zaradi različnih namenov. Poznamo različne načine. Prva metoda je pogovorna analiza, s katero želimo izvedeti nekaj o otroku, njegovem življenju. Druga je delo na terenu, da spoznaš, kako deluje v resničnem življenju. Kot tretja metoda pa je možnost usposobiti bolj učinkovite intervencije v otroške interakcije, odnose (prav tam).

Prva metoda je *vsakodnevni pogovor* med odraslim in otrokom. Informacije, ki si jih izmenjata, so pomembne za oba, tako za otroka kot za vzgojitelja. Prav tako pomembno pa je, kako bo vzgojitelj ravnal s temi informacijami. Intimne zadeve se ne sme kar tako uporabljati v vsakdanu. To je potem problem pedagoga in ne otroka. To lahko opredelimo kot etični problem (prav tam).

Druga metoda je *zgodbe iz življenja* kot pogovor. Zgodba je drugačna iz perspektive gledalca ali pripovedovalca zato, ker je tak način občasen in ga določa pripovedovalec s svojimi prepričanji in prioritetami. Problem se pojavi, ko je pripovedovalec otrok. Takrat se pojavijo vprašanja, ali otrok vedno želi s pripovedovanjem zgodbe nekaj povedati? In če že uporabimo njegovo zgodbo, jo moramo pravilno interpretirati in zagovarjati. Naslednja težava je, da lahko zgodbo otroci in odrasli razumemo različno, ali pa jo uporabimo v drugi situaciji. Tukaj se pojavi dilema (prav tam).

Tretja metoda je *metoda intervjuja*, ki se lahko uporablja že pri triletnikih, je pa odvisna od spretnosti, veščin in izkušenosti intervjuvanca. Pomembno je, da otroku razložiš, kje bo potekal intervju in kaj se pričakuje od njega ter kaj je njegova vloga. Otroku je pomembno razložiti, da ni napačnih odgovorov in da ni potrebno sodelovati, če ne želi. Pri intervjujih z otroki moramo biti pripravljene na spremembo in presenečenja. Ni recepta, kako izvesti dober intervju. Vse je odvisno od situacije. Kakorkoli, obstajajo neka pravila, dejstva, ki jih je potrebno preučiti pred začetkom intervjujev z otroki (prav tam).

To so trije primeri dela z različnimi metodami za različne namene, pri katerem želimo od otroka izvedeti določene podatke. Skupno jim je to, da je poslušanje otroka uporabljeno kot sredstvo (prav tam).

4 PARTICIPACIJA V SLOVENSKIH VRTCIH

4.1 PARTICIPACIJA V KURIKULUMU ZA VRTCE

Kurikulum za vrtce (1999) je nacionalni dokument, ki predstavlja strokovno podlago za delo v vrtcih. Cilj kurikuluma je večje upoštevanje človekovih in otrokovih pravic, upoštevanje različnosti in drugačnosti otrok. Otrok je aktiven udeleženec procesa, ki z raziskovanjem, preizkušanjem in možnostjo izbire dejavnosti pridobiva nova znanja in spretnosti. Temeljni poudarki so na vzgojno-izobraževalnem procesu ter na celoti interakcij in izkušenj, iz katerih se otrok uči.

Uvedba Kurikuluma za vrtce v takratne vrtce je bil velik korak naprej, saj poudarja otrokove pravice, možnosti izbire, spoštuje razlike med otroki ... Skupno vodilo novega slovenskega predšolskega kurikuluma je zahteva po demokratizaciji. Poudarja se pravica do izbire, pravica do upoštevanja kulturnih in drugih razlik, pravica do zasebnosti in intimnosti. Torej vse, kar postavlja pravice posameznika ob bok skupinski rutini, homogenizaciji in egalitarizmu (Turnšek, 2004).

Participacije v slovenskem kurikulumu ne zasledimo. Kurikulum za vrtce (1999) ne daje možnosti odgovarjati na vprašanja, ampak jim ponuja le možnost izbire. V načelih je opredeljeno omogočanje izbire in drugačnosti. Tu kurikulum navaja, da na ravni načrtovanja dejavnosti in na ravni organizacije prostora in časa omogočamo otrokom, da izbirajo med različnimi dejavnostmi in vsebinami glede na njihove želje, interese, sposobnosti, razpoloženje in podobno. Pri tem je pomembno, da gre za izbiro med alternativnimi dejavnostmi in vsebinami, ne pa za izbiro med sodelovanjem in nesodelovanjem, aktivnostjo in neaktivnostjo »usmerjeno zaposlitvijo« in prosto igro. Torej je otrokom omogočeno predvsem izbiranje med različnimi dejavnostmi, vsebinami ipd., ne pa tudi aktivno, participativno udeležbo pri načrtovanju, organizaciji in izvedbi dejavnosti. Otroci večkrat odločajo in izbirajo med možnostmi, ki jih v določenih okvirjih ponudijo vzgojitelji, zato ne moremo govoriti o participaciji (prav tam).

Če pa pogledamo z drugega vidika, pa imajo otroci, kot navaja Kurikulum za vrtce (1999), možnost, da se demokratično odločijo za dejavnost. Imajo možnost vplivanja na vzgojni proces. Da pa otroci lahko izrazijo svoje mišljenje, ideje, predloge, ni samo njihova pravica pač pa tudi pomemben korak k prepotrebemu razvoju demokratičnega principa v vzgojnem procesu. Le s sodelovanjem bomo uspešni poslušalci otrok. Otroci morajo participirati pri oblikovanju svojega okolja in življenja v njem, saj je to njihova pravica.

Ustvarjanje demokratičnega vrtca v naši nestrpni kulturi ni lahka naloga. Zahteva dejavno soočenje vzgojiteljev, ki obravnavajo problematiko družbene moči, lastne predsodke, nestrpnost in se hkrati zavzemajo za spoštovanje človekovih pravic. Demokratizacija vrtca pomeni občutljivost za vse družbene neenakosti v življenju otrok in zavzemanje za pravičnost. Potrebno je učenje od drugih ljudi, potrebno je iskanje poti, kako ustvarjalno živeti z razlikami, kako ustvarjalno živeti med razlikami, to je izziv za vzgojitelje. Otroci se ne rodijo s stereotipi, pač pa jih prevzamejo iz okolice. Okolica pa smo mi! Odnos med pravicami in strpnostjo je vzajemen. Zavzemanje za človekove pravice je ključni element strpnega vedenja. Brez odločitve za strpnost pa ni mogoče doseči ustrezne ravni spoštovanja in uveljavljanja človekovih pravic, ki so osnova za kakršnokoli gradnjo odnosov in demokratizacije, ki je nujno potrebna za nastajanje naprednih vrtec pri nas (Turnšek, 2004).

Podpiranje udeležnosti otrok pri soustvarjanju življenja v vrtcu je možno le, če zmoremo vzpostaviti in varovati odprte prostore za pogovor. Potrebni so spoštljiva radovednost, odprtost in sodelovanje za ustvarjanje novih interpretacij, novih razumevanj, novih dogovorov, brezpogojno spoštovanje otrokove edinstvenosti in konteksta njegovega življenja ter spoštljivo ravnanje z njegovo resničnostjo (Čačinovič Vogrinčič, 2004).

4.2 DEMOKRATIČNA SOUDELEŽBA OTROK V ŽIVLJENJU VRTCA

Demokratična soudeležba otrok v življenju vrtca – osnovana na idejo kompetentnega otroka – ima osrednje mesto v zasnovi državljske vzgoje. Temelji na pravici otrok, da izrazijo svoje mnenje, da jih odrasli slišijo (poslušajo) in upoštevajo, na pojmovanju otroka kot kompetentnega, na krepitevi njegove moči, da uravnava svoje življenje/učenje. Te predpostavke omogočajo, da otrok razvije različne kompetence; v državljski vzgoji so pomembne zlasti akcijska kompetenca, samostojnost dejavnega, samostojnega učenja, medkulturna kompetenca in socialno-čustvena kompetenca (Turnšek, 2009).

Zamisel, da je otrokova pravica do soudeležbe eden od vidikov demokracije, zasledimo že pri poljskemu humanističnem pedagogu Korczaku (nav. po Turnšek). Bil je prepričan, da sta otrok in otroštvo vredna sama po sebi, otroke je primerjal z drugimi zatiranimi družbenimi skupinami (ženske, kmetje ...) in poudarjal pravico otrok, da so ljubljani in spoštovani. Na koncepte sodelovanja otrok v procesu učenja je opozoril Loris Malaguzzi v intervjuju s C. Rinaldi (nav. po Turnšek, 2009, str. 33), ko pravi: » *Ne bi rad zanemaril odločujoče vloge odraslih v tem, da otrokom zagotovijo ustrezne semantične podlage oz. strukture, ki omogočajo človeku komuniciranje. Obenem pa bi želel opozoriti na otrokovo participacijo: otroci so namreč sposobni avtonomno ustvarjati pomen oz. osmišljati vsakodnevne življenjske izkušnje z mentalno aktivnostjo, ki vključuje planiranje, koordiniranje pojmov, abstrahiranje ... Pomen stvari ni nikoli statičen, enoglasen ali dokončen ... Osrednja vloga odraslih je torej aktivirati zlasti posredno, otrokove sposobnosti ustvarjanja smisla kot osnovo procesa učenja. Poiskati morajo pravi trenutek in pravi pristop, da bi dosegli dialog med svojimi pomeni in interpretacijami ter tistimi, ki jih ustvarjajo otroci.*«

Koncept (demokratičnega) sodelovanja otrok (ang. *the participation concept*) je utemeljen na kritiki sodobnih institucij, ki se v svojem delovanju vse bolj oddaljujejo od interesa njihovih uporabnikov in težijo k normalizaciji. Otroci v sodobnem vrtcu preživijo večino dneva, zato si je smiselno vedno znova postaviti vprašanje, ali je vrtec resnično »otroški prostor«, kot ga opredeljuje G. Dahlberg (nav. po Turnšek, 2009); koliko omogoča vnašanja otrokovih potreb, pričakovanj, sodelovanje otrok v ustvarjanju institucionalnega življenja in njegovo

soodločanje. Etika odločanja in perspektiva moči, koncepta, ki sta se prvotno razvila pri socialnem delu, vnašata nove, postmoderne, dimenzije v vse t. i. pomožne poklice. Strokovnjake, tudi pedagoge zavezuje k ustvarjanju novih priložnosti za sodelovanje, soodgovornost in soustvarjanje. Hoffman (nav. po Turnšek, 2009) meni, da mora strokovnjak odstopiti od moči, ki mu jo daje posedovanje resnic in dokončnih odgovorov na vprašanja, od moči, ki mu ne pripada. Namesto tega naj vedno znova ustvarja priložnosti za pogovor, iskanje skupnih interpretacij in soustvarjanje rešitev. V skladu s konceptom perspektive moči je naloga vzgojitelja, da mobilizira moč osebe (njene talente, znanja, sposobnosti, osebne vire) z namenom podpreti njena prizadevanja za doseganje življenjskih ciljev in vizij, ki jih določa sama (Turnšek, 2009).

4.3. UGOTOVITVE DOMAČIH RAZISKAV

4.3.1 RAZISKAVA O STALIŠČIH IN RAVNANJIH VZGOJITELJIC

Na začetku kurikularne prenove so raziskovalci na Pedagoški fakulteti v Ljubljani na reprezentativnem vzorcu slovenskih vrtcev izvedli evalvacijsko študijo, ki je preučevala stališča in ravnanja vzgojiteljic (Batistič Zorec, Cemič, Kroflič, Plestenjak, Turnšek in Vilič, 2002). Vsebovala je tudi vprašanje o soodločanju otrok; vzgojiteljice so prosili, da ocenijo vpliv otrok na nekatere odločitve in izbire v vrtcu. Najbolj so po mnenju vzgojiteljic otroci vplivali na načrtovanje vsakodnevnih dejavnosti v vrtcu. 42 % vzgojiteljic je ocenilo, da dokaj vplivajo, 29,4 % da močno vplivajo in 10,4 % da otroci odločilno vplivajo na načrtovanje dejavnosti. Dobra tretjina vzgojiteljic (35,8 %) je ocenila, da otroci dokaj vplivajo tudi na organizacijo in vsebino prireditev in praznovanj, slaba petina (18 %) pa jih meni, da na to močno oz. odločilno vplivajo. Manj ugodni pa so bili rezultati glede vpliva otrok na opremo igralnic, saj je kar 85,5 % vzgojiteljic odgovorilo, da otroci malo oz. sploh ne vplivajo. Podobno velja tudi za nakup igrač in didaktičnih sredstev: večina (87,4 %) vzgojiteljic je ob začetku prenove ocenila, da otroci malo ali nič ne vplivajo na izbiro igrač in drugih sredstev za igro (Batistič Zorec, 2010).

M. Batistič Zorec (prav tam) je s sodelavci v letu 2010 naredila raziskavo z namenom, da bi dobili vpogled v delo v slovenskih vrtcih, rezultate pa so uporabili pri načrtovanju dvoletnega

izobraževanja v okviru projekta *Profesionalno usposabljanje strokovnih delavcev za izvajanje elementov posebnih pedagoških načel Reggio Emilia koncepta na področju predšolske vzgoje*. Cilj raziskave je bil ugotoviti trenutno stanje, kot ga vidijo in ocenjujejo vzgojitelji oz. vzgojiteljice in pomočniki oz. pomočnice vzgojiteljic, ki so se leta 2009 vključili v omenjeni projekt. Zanimalo jo je tudi, v kolikšni meri so elementi posebnih pedagoških načel Reggio Emilia že prisotni v naših vrtcih. V svojem članku (prav tam) predstavlja tisti del rezultatov, ki se nanašajo na participacijo otrok v vrtcu: vključenost otrok v življenje vrtca, organizacijo prostora ter izbiro rekvizitov in materialov, vlogo otrok pri prehodnih dejavnostih, dnevnih rutinah, prosti igri in načrtovanih dejavnostih.

Avtorica (prav tam) navaja, da predstavljeni rezultati raziskovanja v slovenskih vrtcih, vključenih v projekt Reggio Emilia kažejo, da strokovni delavci na načelni ravni zagovarjajo udeležnost otrok, saj jih velika večina trdi, da otroke vključujejo v soustvarjanje podobe vrtca in življenja v njem ter da prisluhnejo otrokom. Pri bolj konkretnih vprašanjih o upoštevanju različnih potreb in želja otrok pri načrtovanju vzgojnega dela in pri dnevni rutini pa se je pokazalo, da je participacija precej manj zastopana. Dobljeni rezultati se skladajo z ugotovitvami drugih domačih (npr. Turnšek, 2009) in tujih (Sheridan in Peamling Samuelsson, 2001) raziskav, da otroci odločajo predvsem o prosti igri, manj pa o organizaciji življenja in načrtovanja dejavnosti v vrtcu.

M. Batistič Zorec (prav tam) se strinja s kritičnimi pomisleki do koncepta participacije, da bi strokovni delavci morali nenehno razmišljati o kompetencah otrok in hkrati o odgovornosti odraslih. Omembe vreden je tudi pomislek, da participacija lahko postane nova forma vladanja otrokom. Kot opozarja Z. Millei (nav. po Batistič Zorec, 2010) lahko participacija opolnomoči nekatere otroke, drugim pa celo zmanjša moč odločanja. Sama meni, da bi se morali strokovni delavci pri poslušanju otrok še posebej posvetiti vprašanju različnosti otrok: kdo je tisti, ki daje predloge in želje, in kdo ne, zakaj nekateri ne sodelujejo in ne izražajo svojih potreb, želja in mnenj. Iz rezultatov sklepa, da strokovni delavci bolj »slišijo« večino, interese in želje, ki prevladujejo v oddelku, kot pa posameznega otroka. Pomembno je poslušati otroke, a jim tudi zagotavljati varno in spodbudno okolje, kjer se vsak od njih počuti zaščiten in sprejet ter ima optimalne spodbude in možnosti za razvoj in učenje.

Participacija otrok zahteva natančen premislek, o čem lahko otroci v vrtcu (so)odločajo in o čem ne. Vrtec je namreč vzgojno-izobraževalna ustanova, ki kot vsaka institucija države deluje po od zunaj predpisanih okvirnih pravilih in normah. Pomembno dejstvo je tudi, da otroci do polnoletnosti ne nosijo enake odgovornosti kot odrasli. Iz tega sledi, da v vrtec ni mogoče preprosto prenesti strukture predstavniške demokracije kot države v malem. V nasprotnem primeru – če verjamemo, da lahko otroci participirajo pri vsem – v resnici (so)odločajo le na videz, realni učinki pa so večinoma nasprotni od želenih (Hočevar, Šebart, Štefanc, 2009).

A. Hočevar in M. Kovač Šebart (2010) sta v svojem članku predstavili del raziskave, ki zadeva participacijo otrok pri urejanju prostora. Skoraj vse anketirane vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljice ocenjujejo, da vrtec vključuje otroke v soustvarjanje podobe vrtca in življenja v njem.

Avtorici (prav tam) sta preverjali tudi, ali na izvedbeni ravni vrtca otroci sodelujejo pri posameznih dejavnostih, ki so povezane s podobo vrtca. Vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljice so odgovorile, ali so v tekočem letu v njihovem oddelku izvedli posamezno aktivnost, med njimi: sodelovanje otrok pri urejanju igralnice in vključevanje otrok v urejanje zunanjih površin vrtca, npr. igrišča ali atrija. Večina anketiranih vzgojiteljic in pomočnic vzgojiteljice je odgovorila, da so otroci v tekočem letu vedno ali skoraj vedno sodelovali pri urejanju igralnice. Avtorici kot problematizirata pomen besedne zveze 'urejanje igralnice'. Menita, da so jo vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljice interpretirale na različne načine – od zgolj pospravljanja igralnice po končani dejavnosti pa do sodelovanja otrok pri opremljanju igralnice. Ugotovili sta, da so otroci v večji meri vključeni v dejavnosti, ki jih uvrstimo v kategorijo sodelovanja otrok pri urejanju prostora kot pa v kategorijo sodelovanja otrok pri opremljanju igralnice (npr. barva sten, pohištvo ...) in izbire oz. nakupa igrač in materialov.

4.3.2 PRIMERJAVA DOMAČIH RAZISKAV S TUJIMI

Sheridan in Plamling Samuelson (2001) sta na osnovi intervjujev s petletnimi otroki raziskovali, ali/in koliko soodločajo v vrtcih. Otroci so povedali, da vzgojitelji ne le določajo, kaj je dovoljeno in kaj prepovedano, ampak odločajo več ali manj o vsem, kar se dogaja v vrtcu: od organizacije dela in rutine do izbire vrste in vsebine aktivnosti. Menili so, da sami odločajo le o igri: kaj in s kom se bodo igrali, ne pa tudi kdaj. Otroci so ocenili, da bistveno več odločajo doma kot v vrtcu.

N. Turnšek (2009) je podobno študijo kot Sheridan in Plamling Samuelson (2001) (intervju vzgojiteljic z otroki) izvedla pri nas. V svoji raziskavi (2008, 2009) je potrdila svoja pričakovanja. Po vzoru švedskih vrtcev (Sheridan in Pramling Samuelsson, 2001) je izvedla raziskavo s petletnimi otroki v vrtcih. Odgovori slovenskih otrok nakazujejo, da imajo otroci le redko priložnost izraziti, kaj želijo. Izkušnje slovenskih vrtcev so presenetljivo podobne izkušnjam otrok v švedskih vrtcih. Večina otrok si namreč želi v vrtcu »več igrati«; nakazana je delitev dneva na obvezni del, ki ga pripravi odrasli, in igro, torej tisti del dneva, ki si ga organizirajo otroci sami. Med odgovori na vprašanje, kaj bi se igrali, so prevladovali predlogi iz vsakdanjega otrokovega življenja – torej dejavnosti, material, predmeti, igre ... iz družinskega okolja. To morda nakazuje težnjo po večjem pridihu otrokovega zasebnega življenja v vrtcu, večji individualizaciji oziroma prepoznavnosti otroka. Vsi otroci menijo, da so odrasli tisti, ki vse ali skoraj vse odločajo; za večino je to stvarnost, ki je skoraj samoumevna. Priložnosti, ki jih odrasli dajejo otrokom, pa so omejene na zaprti tip vprašanj oziroma med možnostmi, ki jih ponuja odrasli (Turnšek, 2009).

N. Turnšek (2005) se je obrnila tudi na vzgojiteljice: »Tudi vzgojiteljice smo vprašali, koliko otroci odločajo v vrtcu (prav tam); njihova mnenja so potrdila majhen vpliv otrok na odločitve, zlasti na organizacijske odločitve (npr. sooblikovanje podobe igralnice, nakup igrače in opreme), medtem ko so otroci bolj vključeni v načrtovanje dejavnosti in pripravo vrtčevskih prireditev in praznovanj.«

Ista raziskava (prav tam) je pokazala, da je sodelovanje in soodločanje otrok med slovenskimi vzgojiteljicami najpomembnejša prioriteta v zagotavljanju kakovosti vzgoje v vrtcih; precej

bolj kot za vzgojitelje v finskih vrtcih, ki delajo in živijo v okolju z dolgoletno demokratično tradicijo. Velik razkorak je med sodelovanjem, ki je visoko vrednoteno kot stališče in prakso, kar nakazuje potrebo po izobraževanju za uporabo ustreznih modelov in pristopov.

5 INTERVJU Z OTROKI

Če želimo raziskati otroška prepričanja, usmerjenja, želje, se moramo kot praktiki ali raziskovalci poslužiti metode, ki mora biti primerna in etična. Najpogostejša metoda je intervju. Intervjuvanje otrok nas pripelje do izziva, ko se vprašamo o etičnem zavedanju, posledicah in nenehnem ocenjevanju otrok (Clark, Moss, Kjørholt, 2005).

Clark, Moss in Kjørholt (2005) nas opozarjajo, da moramo biti pri izvedbi intervjuja pozorni na naslednje predpostavke:

- Potrebno je pridobiti privolitev oziroma dovoljenje staršev, da lahko intervjuvamo njihovega otroka.
- Pomembno je vnaprej načrtovati vprašanja, primerna otrokovemu odzivu, čustvom in zrelosti. Upoštevati moramo tudi družinsko in kulturno ozadje.
- Odstraniti oz. izključiti je treba vse dejavnike, ki bi lahko bili stresni za otroka.
- Intervju je potrebno zaključiti tako, da otroka nagradimo s pohvalo ali kakšno drugo stvarjo, ki je primerna za njegovo samozavest.
- Otrok ima pravico izvedeti, v kakšen namen bomo uporabili pridobljene podatke. Potrebno mu je razložiti na način, ki ga bo razumel. Zagotoviti je potrebno anonimnost podatkov v etičnem smislu.
- Odnos med odraslim in otrokom mora biti dober, kar zahteva:
 - intervjuvanec in otrok sta pozorna in zbrana,
 - imeti morata očesni stik,
 - komunicirati morata tako verbalno kot neverbalno,
 - opogumljati morata eden drugega, da sproščeno izražata svoje misli

– vzajemna sta pri stališčih.

Kot že rečeno, odnos med odraslim in otrokom je vedno nesorazmeren. Oseba, ki intervjuja, ima moč in je odgovorna za nastalo situacijo. To je lahko pomemben faktor pri izbiri otrokovega odziva. Lahko se posluži odgovorov, ki bi zadovoljili odraslega. Otroci radi zadovoljijo odrasle, zato nam dajejo tak odziv. Seveda pa želimo dobiti korektne odgovore, zato mora otrok dobiti priložnost, da je samostojna osebnost, ki lahko obvlada intervju (prav tam).

5.1 LASTNOSTI OSEBE, KI IZVAJA INTERVJU

Dober spraševalec mora imeti določene lastnosti, ki bodo vplivale na kvaliteto in izvedbo intervjuja (Clark, Moss, Kjørholt, 2005):

Vpogled, zanimanje in kreativnost

Kako lahko oseba, ki vodi intervju, vzpostavi medsebojni odnos med otrokom v smislu, da omogoči otroku izražanje njegovih misli in mu hkrati daje potrditev njegovega jaza, njegove osebnosti? Dober spraševalec mora pokazati skrb za otroka in ga poslušati ter hkrati razumeti, kakšne interese ima in s čim je prezaposlen oziroma preobremenjen. Včasih je potrebna intuicija in kreativnost, da je lahko tako osredotočen kot otrok. Pomembno je, da intervju pričnemo pozitivno naravnani, da se otrok počuti udobno in da mu vzbudimo zanimanje. Lahko načrtujemo, kako začeti intervju, toda vsaka situacija bo drugačna, zato je potrebno improvizirati. Izziv je postaviti dobra vprašanja. Nikoli se ne postavlja vprašanj, na katera že več odgovor.

Odločenost in prilagodljivost

Sposoben spraševalec se zaveda namena intervjuja in je sposoben hkrati poslušati otroka in prevzeti njegovo perspektivo. Biti občutljiv pri intervjuju z otrokom, pomeni, da slediš otrokovim mislim. Otrokov namen je sodelovati z ljudmi, ki naprej izražajo njihove misli.

Oseba, ki intervjuva, je odgovorna oseba v intervjuju, ima pooblastilo, kako daleč sme pustiti otroka, ne da bi zgrešili bistvo intervjuja.

Znanje o otroku in njegove prejšnje izkušnje, doživetja

Spraševalec bi moral imeti nekaj znanja o otroci in njihovem razvoju. Spraševalec bi moral nekaj vedeti o otroku, ki ga intervjuva. Pomembno je vedeti tudi nekaj o kulturnem ozadju in o vrtcu, ki ga obiskuje. Skratka, nekoliko mora poznati otroka, preden ga prične oblegati z vprašanji iz intervjuja.

Biti ponižen interpretator, ki se kaže skozi otroške izjave

Povabiti otroka k intervjuju, pomeni prevzeti odgovornost nase. Informacije, ki jih dobimo, moramo uporabiti na odgovoren način. Skozi raziskavo (Clark, Moss, Kjørholt, 2005) je bilo ugotovljeno, da je odločilnega pomena poslušati otroke, kar ne vključuje le poslušanja temveč tudi uporabo informacij na skrben, vesten in odgovoren način. Toda kako biti prepričan o interpretacijah otroka in njegovih dejanskih namenov? Nikoli nisi popolnoma prepričan, vendar dolžnost je ostati pošten in premišljen ter upoštevati situacijo.

Vzeti otroška mnenja pod drobnogled

Oseba, ki intervjuva, ima nalogo prenesti informacije vsem, ki jih potrebujejo, npr. drugi otroci, učitelji, raziskovalci, starši ali družba. Vprašanje je le, katere in koliko informacij prenesti naprej? Informacije je potrebno zavarovati. Če bi katerekoli informacije škodovale otrokovi osebnosti, jih nikakor ne smemo posredovati naprej. Prav tako je lahko določena informacija pozitivna za določeno skupino otrok, za drugo pa je negativna. Kako se odločiti, kaj storiti z informacijo? Ni pravega odgovora; odvisno je od vsebine.

Učenje iz izkušenj in strmenje k nenehnemu izboljševanju

Da postaneš kompetenten spraševalec, je potrebno izvesti veliko intervjujev z otroki in se učiti iz njihovih odzivov. To je proces. Noben intervju ni enak predhodnemu. Pomembno je

ves čas se izboljševati, stremeti k izboljšavam. Potrebno se je povezati s kolegi, ki si lahko pomagajo v samem procesu in tako izboljšajo in razvijejo svojo prakso. Več vzgojiteljev skupaj lahko opravi boljšo analizo in tako bolje vplivajo na teorijo in prakso.

Znati poslušati

Sledimo konceptom poslušanja.

6 DOKUMENTACIJA

Zagotoviti poslušanje in biti poslušan je ena od primarnih nalog dokumentiranja (ustvarjanje sledi/dokumentov), ki pričajo in naredijo načine učenja posameznikov in skupin vidne. Prav tako pa je naloga dokumentiranja zagotoviti, da imajo skupina in vsak posameznik možnost opazovati sebe z zunanjega zornega kota, medtem ko se učijo (med in po končanem procesu) (Clark, Moss, Kjørholt, 2005).

Tako načrtovanje kot evalvacija vzgojnega dela temelji na skrbno zbrani dokumentaciji, ki zajema izdelke otrok, slike, diapozitive ipd. Repräsentacije otrok ne služijo kot dekorativni izdelki, ki jih otroci lahko odnesejo domov, ampak predvsem kot viri za nadaljnje raziskovanje in poglobljanje znanja o temi (Katz, 1993, nav. po Batistič Zorec, 2003).

Vloga dokumentacije je, da zagotavlja (Edwards, Gandini in Forman, 1993, nav. po Batistič Zorec, 2003):

- otrokom konkretni vidni »spomin«; to kar so rekli in naredili, jim služi kot izhodišče za nadaljnje korake,
- vzgojiteljicam kot orodje za raziskovanje in ključ za nenehno izboljšanje in inovacije,
- staršem in javnosti informacije o dogajanju v vrtcih, ki spodbujajo njihovo odzivanje in podporo.

Namen dokumentacije ni ocenjevanje in dajanje sodb, ampak recipročnost, izmenjava opažanj in mnenje ter spodbujanje naše zmožnosti, da se spreminjamo. Nanaša se na preteklost (kaj smo delali), sedanost (kako vidimo svoje delo in učenje) in prihodnost (kaj se še lahko naredi, zgodi) (Batistič Zorec in Prosen, 2011).

7 OPREDELITEV PROBLEMA IN CILJI

Participacija oz. soudeležba otrok pri odločanju in izbiranju je na področju vzgoje predšolskih otrok v zadnjem času ena najbolj popularnih tem, podobno kot npr. kakovost in odličnost (Clark, Kjørholt, Moss, 2005). To pa ne pomeni, da je široko uveljavljena v vrtcih, saj je, kot ugotavljajo isti avtorji (prav tam), bolj retorika kot dejanska praksa (Batistič Zorec, 2010).

Iz pedagoške in zakonodajne perspektive gledano je pravilno, da otrokom omogočimo udeležbo pri odločanju o vseh stvareh, ki zadevajo njih same, njihov učni proces in življenjsko okolje. Istočasno pa je participacija pomembna za razvoj procesa učenja in demokratičnih načel. Udeležba pri odločanju je pomemben kriterij za kakovost v vrtcih. Vzgojitelji se srečujejo s problemom pospeševanja participacije, kje so meje participacije in kakšni naj bodo rezultati udeležbe pri procesu soodločanja in njihova vloga (Sheridan in Prumling Samuelsson, 2001).

Pomembno spremembo v pogledu na otroka in otroštvo je proti koncu prejšnjega stoletja prinesla Konvencija o otrokovih pravicah (1989). Njen doprinos je, da se ne osredotoča le na obvezo odraslih za skrb in zaščito otrok, temveč izrecno poudarja pravico otrok, da izražajo svoje misli in stališča ter sodelujejo pri odločanju o zanje pomembnih stvareh (prav tam: 12. in 13. člen).

Clark, Kjørholt in Moss (2005) pravijo, da nova sociologija otroštva, ki se je uveljavila v zadnjih dveh desetletjih, vključuje otroke kot aktivne udeležence v raziskovanju. Zanima jo perspektiva otrok – otrokove ideje, pristop do življenja, izbire in odnosi z drugim ..., ne več, kaj bodo otroci postali v prihodnosti, temveč otroštvo tukaj in zdaj.

Kot je bilo ugotovljeno je participacija v današnjem času zelo aktualna tema. Pri tem pa igrajo veliko vlogo vzgojitelji v vrtcih, ki so odgovorni za participacijo v javnih ustanovah. Otroku lahko ponudijo veliko priložnosti, v katerih lahko izraža svoja mnenja, predloge in tako pripomore k soustvarjanju življenja v vrtcu. Mnogokrat pa strokovni delavci ne razumejo participacije v pravem smislu besede. Večkrat otroku ponudijo izbiro med dvema alternativama, v katerih ima otrok priložnost izbire, pri tem pa ne izraža svojih interesov.

V vrtcu, v katerem sem opravljala počitniško delo, se mi je ponudila priložnost, da s sodelavko učilnico preurediva v igralnico. Odločili sva se, da v projekt vključiva otroke. Zaradi združevanja skupin sva v projekt vključili otroke različnih starosti. V projektu so sodelovali tudi otroci prvega starostnega obdobja, ki so naslednje šolsko leto preživeli v tej igralnici, zato sem se odločila, da se pri izvedbi projekta osredotočim tudi na starostne razlike med otroki, ki so bile opazne med samim potekom projekta.

Po nekaj mesecih sem s pomočjo intervjuja z otroki preverila razlike v počutju v igralnici med otroki, ki so pri projektu sodelovali in tistimi, ki v njem niso bili udeleženi. Intervjuvala sem tudi strokovni delavki oddelka in tako dobila vpogled v njuna mnenja in izkušnje na področju participacije.

Raziskati sem želela pomen participacije otrok v vrtcu. V empiričnem delu sem se osredotočila na izpeljavo projekta v vrtcu, kjer so bili otroci aktivno vključeni v ureditev igralnice. Zanimalo me je, ali so predšolski otroci sposobni participirati in kako je to vplivalo na njihovo počutje v tej igralnici po določenem času.

8 HIPOTEZE

- H 1: Predšolski otroci so zmožni z idejami in predlogi sodelovati pri opremljanju igralnice.
- H 2: Participacija otrok pri ureditvi igralnice je odvisna od starosti oz. razvojne stopnje otrok.
- H 3: Otroci, ki so participirajo pri ureditvi igralnice, se v njej boljše počutijo kot otroci, ki niso participirali.
- H 4: Strokovni delavki oddelka zagovarjata participacijo in otroke vključujeta v soustvarjanje podobe vrtca in življenja v njem.

9 METODA RAZISKOVANJA

Uporabila sem deskriptivno in kavzalno neeksperimentalno metodo raziskovanja.

9.1 VZOREC

Raziskovanje sem izvajala v Vrtcu pri Osnovni šoli Krmelj.

- a) V projektu spreminjanja igralnice so sodelovali otroci različnih starosti. Iz prve starostne skupine so sodelovali 3 otroci, 2 še nista dopolnila 3 leta in 5 otrok drugega starostnega obdobja, torej starejši od treh let.
- b) V intervjujih je sodelovalo 10 otrok, ena vzgojiteljica in ena pomočnica vzgojiteljice.
- c) Podatki o otrocih, ki so sodelovali v projektu. Imena otrok so izmišljena.

IME OTROKA	STAROST	SPOL
Luka	2,5 leti	M
Petra	2,5 leti	Ž
Nik	3 leta	M
Katja	4 leta	Ž

Gal	4 leta	M
Aleks	5 let	M
Nika	5 let	Ž
Miha	6 let	M

9.2 UPORABLJENE TEHNIKE IN INSTRUMENTI

- a) Izvajanje projekta in nestrukturirano opazovanje otrok.
- b) Strukturirani intervjuji z otroki in s strokovnima delavkama oddelka. Vprašanja za oba intervjuja (za otroke, za strokovne delavce) sem izvedla s pomočjo vprašalnika, ki sem ga dobila od mentorice dr. M. Batistič Zorec.

9.3 POSTOPEK ZBIRANJA IN OBDELAVE PODATKOV

- a) Raziskovanje sem izvajala v Vrtcu pri Osnovni šoli Krmelj, v času poletnih počitnic. V projektu je sodelovalo 8 otrok različnih starosti; iz prve starostne skupine so sodelovali 3 otroci, stari 2,5 letin 3 leta. Iz druge starostne skupine je sodelovalo 5 otrok, starih od 3 do 6 let. Preuredili smo učilnico in jo s participiranjem otrok spremenili v igralnico, v kateri bo del otrok preživljalo naslednje šolsko leto. Raziskovanje je potekalo približno 2 meseca, pri čemer sem otroke opazovala pri načrtovanju in izvajanju dejavnosti. Podatke sem zbrala s sprotnim zapisovanjem odzivov otrok, s fotografiranjem in snemanjem, na osnovi katerih sem kasneje opravila analize. Zbrane podatke sem obdelala z deskriptivno analizo.
- b) Po nekaj mesecih sem intervjuvala v projekt vključene otroke in otroke, ki pri projektu niso sodelovali. Rezultate sem primerjala in jih evalvirala. Stališča strokovnih delavk oddelka sem zbrala v intervjuju. Uporabila sem deskriptivno tehniko. Rezultate raziskave sem primerjala z raziskavami, ki so že bile narejene na tem področju. Zbrane podatke sem obdelala z deskriptivno analizo.

Predhodno sem s projektom seznanila starše, ki so s pisnim soglasjem dovolili sodelovanje otrok v projektu.

Delavnice so večinoma potekale v igralnici, ki smo jo preurejali. Projekt smo začeli izvajati v mesecu juliju in avgustu ter ga zaključili z »uro odprtih vrat« konec avgusta. Med tem časom smo izvedli 9 delavnic. Med dejavnostjo sem bila pozorna na interese otrok, njihove želje in predloge, medsebojno sodelovanje, udejstvovanje pri samem projektu in napredovanju projekta k skupno zastavljenemu cilju.

10 REZULTATI IN INTERPRETACIJA

10.1 PROJEKT SPREMINJANJA IGRALNICE Z OTROKI

10.1.1 IZVEDBENE DEJAVNOSTI

Aktivni otroci potrebujejo prostor, ki je urejen in opremljen tako, da pospešuje njihovo učenje. Otroci potrebujejo prostor za uporabo materialov, raziskovanje, ustvarjanje, reševanje konfliktov ... Potrebujejo prostor za gibanje, neovirano komuniciranje, za samostojno igro in igro z drugimi. Potrebujejo prostor, da odložijo stvari, da shranijo lastnino in razstavijo svoje izdelke in izume. /.../ S prostorsko ureditvijo in opremljanjem damo otrokom možnost in priložnost za reševanje problemov, kar otroke spodbuja in vleče k spremembam. Otroci naj preko aktivnosti, ustvarjanja in igre osvajajo pojem urejenega prostora (Bregar Golobič, 2004).

Predhodno sva se s sodelavko dogovorili za okvirni načrt, katerega sva imeli namen prilagajati glede na potek projekta. Dejavnosti sva bolj konkretno načrtovali sprti glede na potek preteklih dejavnosti in interese otrok.

Izvedbene dejavnosti

Datum	Vsebina dejavnosti
7. 7. 2010	MEDSEBOJNO SPOZNAVANJE • Socialna igra »Pozdrav prijateljstva«. • Socialna igra spoznavanja »To sem jaz«. • Pogovor o željah. • Risanje najljubših kotičkov.
8. 7. 2010	SPOZNAVANJE IGRALNICE IN PROSTORA • Socialna igra »Pozdrav prijateljstva«. • Vodena vizualizacija »Arhitekt v službi«. • Ogled učilnice, ki jo bomo spremenili v igralnico. • Pogovor z otroki, kaj bo potrebno v prostoru preurediti. • Risanje igralnice, ki si jo posameznik želi v vrtcu.
14. 7. 2010	IGRALNICA, KI SI JE ŽELIM • Socialna igra »Pozdrav prijateljstva«. • Risanje tlorisa igralnice. Pregledovanje katalogov igrač in kotičkov v vrtcih. • Izrezovanje otrokovih igrač in kotičkov iz kataloga in lepljenje na tloris igralnice. • Predstavitve in pogovor, kako naj bi naša igralnica izgledala in kaj bo potrebno spremeniti.
15. 7. 2010	MOJA IGRALNICA IZ ODPADNE EMBALAŽE • Socialna igra »Pozdrav prijateljstva«. • Izdelava makete preurejene igralnice iz papirnatih škatel in tulcev. • Skupinski pogovor o maketah.

20. 7. 2010	PRIPRAVA PROSTORA ZA PLESKANJE • Socialna igra »Pozdrav prijateljstva«. • Izbira barve za stene igralnice z barvne lestvice, izbira okrasnega motiva za stene, priprava igralnice za pleskanje (odstranitev igrač, pohištva, zaščita tal).
21. 7. 2010	POMAGAM DRUGIM • Socialna igra »Pozdrav prijateljstva«. • Razvrščanje starih igrač. • Priprava paketa uporabnih igrač za otroke, ki so v stiski (odnesli predstavnici Rdečega križa), ogled tlorisa in izbira novih igrač.
27. 7. 2010	JAZ SEM PLESKAR • Socialna igra »Pozdrav prijateljstva«. • Pleskanje sten v igralnici.
11. 8. 2010	ČIŠČENJE IGRALNICE IN ČASTNI STOL • Socialna igra »Pozdrav prijateljstva«. • Barvanje »posebnega« stola. • Čiščenje igralnice, pospravljanje zaščite v igralnici.
12. 8. 2010	IGRAČE – MOJE PRIJATELJICE • Socialna igra »Pozdrav prijateljstva«. • Postavitev kotičkov, zbiranje in urejanje igrač v kotičkih. • Tržnica igrač: izmenjava igrač iz drugih skupin.
27. 8. 2010	URA ODPRTIH VRAT • Socialna igra »Pozdrav prijateljstva«. • Slavnostna otvoritev igralnice z rezanjem traku, predstavitev igralnice, »voden ogled« igralnice, zabava, igra v kotičkih.

10.1.2 REFLEKSIJA PROJEKTA

1. MEDSEBOJNO SPOZNAVANJE

Skupaj s sodelavko sva naključno izbrali otroke, ki so sodelovali v projektu. Otroci so bili različnih starosti zaradi poletnega združevanja skupin, poleg tega pa sva želeli v projekt vključiti tudi otroke, ki bodo v prihodnjem letu v omenjeni igralnici.

Zbrali smo se v šolski učilnici, ki naj bi jo med projektom preuredili. Otrokom sva na kratko pojasnili, da bomo s skupnimi močmi učilnico preuredili v igralnico, v kateri bodo otroci preživeli naslednje šolsko leto. Starejši otroci so izrazili presenečenje. Prva delavnica je bila namenjena medsebojnemu spoznavanju, saj so v projektu sodelovali otroci iz različnih oddelkov. V ta namen sva se s sodelavko odločili za dve socialni igri. Najprej smo se igrali igrico Pozdrav prijateljstva. Z omenjeno igrico sva želeli otroke povezati med seboj. Otroci so se umirili, osredotočili na dejavnost in na otroke okoli sebe. Pozorno so spremljali pot prijateljstva, ker jim je bila ta igrica nepoznana. Na koncu smo se skupaj glasno pozdravili in si zaploskali. Mlajši so bili pri igri bolj zadržani. Za boljše medsebojno spoznavanje smo se igrali igrico »To sem jaz«. Na začetku sem se predstavila sama. Otroci so me pozorno poslušali, potem pa mi postavili nekaj vprašanj: »Kam hodim v šolo? Zakaj med tednom živim v Ljubljani, zakaj se vozim z vlakom?« Otroci so me pozorno poslušali, ko sem odgovarjala na njihova vprašanja. Moja predstavitev jih je toliko bolj pritegnila, ker nisem bila v stalnem stiku z njimi. Poznali so me le malo, ko sem jih med letom nekajkrat obiskala. Tako se je predstavila cela skupina, tako najmlajši kot starejši. Mlajšim sva pomagali s podvprašanji, eden od dečkov se je zelo razgovoril, s čim se rad igra doma in v vrtcu. S tem je pritegnil starejše otroke, ki so mlajše nekajkrat prekinili. Dejavnost smo nadaljevali z vprašanjem, ali otroci vedo, kaj počnemo v tem prostoru in kaj je bilo prej v njem. Starejši otroci so odgovorili, da so se veliki otroci v tem prostoru učili in pisali v knjige. Otroke sem motivirala s predlogom, da nam bodo pomagali učilnico spremeniti v igralnico. Dogovorili smo se, da vsak pove, kaj mu je v njegov igralnici všeč, s čim se rad igra in kaj mu v igralnici ni všeč. Otroci so delili svoja mnenja, midve pa sva jih zapisovali na plakat in dobili podatke, kaj otrokom bolj in kaj manj odgovarja v njihovih igralnicah. Otroci so izražali različna mnenja. Starejši so imeli zanimive predloge, medtem ko so se mlajši bolj zgledovali po starejših oziroma so bili v ozadju. Starejši otroci so se poleg igrač osredotočali tudi na elemente v prostoru, medtem ko so bili mlajši bolj pozorni na igrače. Da smo plakat naredili

bolj zanimiv, smo iz otroških revij izrezali igrače, ki so jim bile všeč in z njimi popestrili plakat. Začasno smo ga obesili na vidno mesto v igralnici.

2. SPOZNAVANJE IGRALNICE IN PROSTORA

Za začetek smo se zbrali v krogu in dejavnost začeli s socialno igro Pozdrav prijateljstva. Otroci so v igri veselo sodelovali, saj so že vedeli, kako igra poteka. Njihovo razmišljanje sem spodbudila z vprašanjem, ali vedo, kdo je arhitekt. Starejši otroci so mi odgovorili, »da je to stric, ki riše stanovanja, hiše, stolpice in igrišča.« Skozi vodeno vizualizacijo sem otrokom predstavila poklic arhitekta. Tudi mi smo se »začarali« v arhitekto, ki bomo preuredili učilnico. Otroke sva spodbudili z vprašanjem, kaj bi bilo v tem prostoru potrebno spremeniti, popraviti? Otroci so se sprehajali po prostoru in njihove ideje so kar deževale iz njihovih ust. Mlajši deček je rekel, da mu ni všeč barva stene, mlajšo deklico je zmotila igrača, ki ni bila na pravem mestu in lesena obroba na steni, starejši pa so bili bolj pozorni na druge podrobnosti. Dejali so, da bi morali odstraniti tablo, ali jo vsaj porisati, dodati omare in polico, ki je bila v prostoru, spustiti nižje, da jo bomo lahko dosegli. Najbolj pa sem bila presenečena nad 4-letnim dečkom, ki si je ogledoval radiator in dejal: »Tale radiator bo treba zamenjati.« In ko sem ga vprašala, zakaj, je odgovoril: »Zato, ker ima tole (izbočena rebra) in se lahko kdo od otrok, ki bo tekal po igralnici udari in dobi buško.« Otroci so s svojimi predlogi potrjevali, da so si prostor dobro ogledali in nalogo vzeli resno, kar so dokazali s svojimi izjavami. Nato smo se usedli v krog in se pogovorili, kaj vse bomo spremenili. Dejavnost smo zaključili tako, da si je vsak otrok izbral svoj prostor in s svinčnikom narisal igralnico, ki si jo želi. Starejši otroci so na koncu predstavili svoje risbe.

3. IGRALNICA, KI SI JE ŽELIM

Tako kot v prvih delavnicah smo se tudi tokrat zbrali v učilnici, ki smo jo želeli preurediti v igralnico. Da smo si zaželeli lep dan in se pripravili na delavnico, smo se najprej pozdravili z igrico Pozdrav prijateljstva. Tokrat so mlajši pokazali več sproščenosti, kot je bila opazna v prvih delavnicah. Niso pokazali strahu in so se veselo obrnili k sosedu in ga pozdravili. V projekt smo se vživeli tako, da smo ponovili, kaj smo nazadnje delali in si še enkrat ogledali

slike najljubših igralnic. Mlajši deček je natančno opisal prejšnjo dejavnost. Poudaril je, da je bil pomemben arhitekt, ki je preurejal igralnico za druge otroke. Starejši pa so ga pri pripovedovanju dopolnjevali. Vsak otrok je nato poiskal svojo risbo in jo na kratko predstavil. Dejavnost smo nadaljevali tako, da sem na sredino položila velik plakat, na katerega smo s skupnimi moči narisali tloris. Da smo uskladili vse ideje smo se veliko pogovarjali in primerjali različne rešitve, ki bi jih uporabili in se skupaj odločili, katera je vsem najbolj všeč. Pri risanju so se vsi potrudili in bili zelo previdni. Med risanjem so se pogovarjali in se spraševali, če rišejo prav, tako kot smo bili dogovorjeni. Nato pa so predlagali, da naš tloris nekoliko popestrimo. Pa sem jih vprašala, če ima kdo kakšno idejo. Predlagali so, da si pomagamo s starimi katalogi igrač, tako kot smo to delali na prejšnji delavnici. Starejša deklica je stopila do regala in nam prinesla kataloge, katere smo si ogledovali v preteklih dneh. Tako so otroci iz kataloga izrezali, mlajši pa iztrgali veliko omaro, kotiček z obrobo gradu in nekaj igrač. Nad skupnim izdelkom so bili navdušeni. Ob koncu smo se pogovarjali in ugotovili, kaj smo narisali, katere elemente vsebuje igralnica, ki smo jo narisali in kaj bi v tej učilnici morali spremeniti, da bi se približali željam, ki jih imamo. Čeprav smo vedeli, da le za kratek čas, smo ga obesili na steno in ga občudovali.

4. MOJA IGRALNICA IZ ODPADNE EMBALAŽE

Tudi naslednji dan smo se v krogu za začetek pozdravili. Otroci so se umirili in bili pozorni drug na drugega. Iz odziva otrok, ki so ga pokazali pri tej igrici, sklepam, da otrokom igrice predstavlja pozitivno motivacijsko sredstvo za nadaljevanje dejavnosti. Otrokom sem prinesla veliko črno vrečo. Vsak je z zaprtimi očmi potipal, kaj se skriva v njej. Razen enega, so vsi otroci ugotovili, da se v njej skrivajo različne škatlice. Ko sem jih stresla iz vreče, so me vprašali, kaj bomo počeli z njimi. Na sredino sem postavila le plakat in jih vprašala, kaj mislijo. Starejši deček je takoj povedal, da lahko sami zgradimo igralnico. In res. Najprej smo naredili ogrodje igralnice – stene. Nato pa smo s sestavljanjem manjših škatel naredili še nekaj miz in omaric različnih velikosti tako, da smo skupaj zlepili različne škatle. Ker sva s sodelavko želeli, da so aktivni tudi mlajši otroci, sva se odločili, da tokrat izdelek predstavijo mlajši otroci. Med pogovorom so se dopolnjevali, pomagali pa so jim tudi starejši. Otroci so v predstavitev vključili tudi nekaj zgodb. Pripovedovali so, kako se bodo otroci lahko igrali in dodali kakšno anekdoto, ki so jo sami doživeli v vrtcu.

5. PRIPRAVA PROSTORA ZA PLESKANJE

Ta dan smo pošteno zavihali rokave. Zbrali smo se v krogu in dejavnost začeli s Pozdravom prijateljstva. Na naša vrata je nato potrkal pleskar. Najprej se je predstavil in povedal, da nam bo pomagal pri pleskanju sten. S seboj je prinesel barvno paleto in skupaj smo se odločili za barvo. Starejši otroci so bili navdušeni, še posebej dečki, mlajši pa so bolj tiho opazovali. Otroci so predlagali, tako kot na preteklih delavnicah, da stene pobarvamo oranžno in rumeno. Starejši deček je predlagal, da z oranžno prebarvamo stene, ostali so se z njim strinjali. Mlajši pa je predlagal, da prebarvamo les na steni z rumeno. Vsem skupaj se je to zdela super ideja, ki jo lahko uresničimo. Med ogledom barvne palete sta dva otroka želela, da izberemo zeleno barvo, ostali pa, da ostanemo pri dogovorjenem. Starejša deklica je pleskarja vprašala, če nam lahko na steno nariše še kakšno risbico. Pa nas je pleskar presenetil. Iz avta je prinesel nekaj motivov, ki bi jih lahko uporabili. Otroci so se z iskanjem in usklajevanjem odločili za motiv metulja, ki jih je bil najbolj všeč. Barva je bila izbrana. Naš naslednji korak pa je bil, da igralnico zaščitimo pred pleskanjem. Imeli smo veliko dela. Za začetek smo pospravili igrače in jih znosili na hodnik, vsak se je potrudil in prenesel kar nekaj igrač. Po tleh smo položili polivinil. Pomagal nam je tudi pleskar. Stene smo oblepili z lepilnim trakom, vsak otrok je polepil določen del. Tako je bila naša igralnica pripravljena na naslednji korak.

6. POMAGAM DRUGIM

Ker smo na prejšnji delavnici dodobra zaščitili igralnico, smo se tokrat zbrali v prostoru pred igralnico. To so predlagali otroci sami, saj so se spraševali, kaj bomo počeli v igralnici, če smo jo zaščitili in pripravili za pleskanje sten. V prostoru pred igralnico smo se tako posedli v krog in se najprej pozdravili. Pozdrav ni bil nič drugačen kot pretekla dni. Starejši so se veselili, ker jim je ta igrice postala zelo všeč, svoje navdušenje pa so prenesli tudi na mlajše otroke, ki so se v delavnicah poistovetili s starejšimi in postali z njimi prijatelji. Ko smo končali, smo se ozrli naokrog in zagledali nekaj naših igrač, ki smo jih prenesli v učilnice. Povedala sem jim, da bomo morali skupaj najti rešitev. Vseh igrač v naši novi igralnici ne bomo potrebovali, saj bomo dobili nekaj novih igrač. Skupaj smo pregledali vse igrače. V en zaboj smo zložili igrače, s katerimi bi se želeli igrati in bi jih radi v vrtcu obdržali, v drug

zaboj pa smo zložili preostale. Ko nam je igrač zmanjkalo, smo se lotili pregleda zaboja igrač, za katere smo se odločili, da jih odstranimo. Otroke sem vprašala, če te igrače vržemo v smeti oziroma kaj naj naredimo z njimi. Pa so vsi v en glas rekli: »Ne v smeti.« Ko sem jih vprašala, kaj bomo naredili, so se otroci zamislili. Najmlajši je rekel, da jih lahko odnesemo domov. Starejši pa so se odločili, da ima vsak od nas doma dovolj igrač. Vprašala sem jih, če se strinjajo, da igrače podarimo. Starejša deklica je predlagala, da jih podarimo tistim otrokom, ki jih nimajo veliko, ostali pa so se s pobudo strinjali. S strani otrok je prišla še pobuda, da jih zavijemo v lep karton in ga damo hišniku, da ga odnese. In tako smo naredili. Prinesla sem karton, otroci pa flomastre. Skupaj so škatlo vsak iz ene strani pobarvali. Vanj smo zložili igrače in karton zalepili. Da pa bodo otroci vedeli, zakaj smo jim te igrače poslali, smo skupaj napisali še kratko pismo.

Dragi otroci. Pošiljamo Vam te igrače za igrat. Mi smo čistili igralnico. Teh igrač ne potrebujemo. Vi se igrajte z njimi. Imejte se lepo.

Vaši prijatelji.

Paket s pismom smo odnesli do hišnika, ki je paket odnesel do predstavnice Rdečega križa. Za zaključek pa smo si ogledali kataloge igrač, ob katerih so se otroci navduševali. Med ogledom sem si zapisovala, katere igrače so si otroci želeli. Nekaj se jih bo kupilo, vendar vseh želja ne bo mogoče upoštevati.

7. JAZ SEM PLESKAR

V pripravi sem načrtovala, da se bomo tako kot vedno za uvod v dejavnosti najprej pozdravili, vendar nas je pleskar presenetil in nas prišel iskat v igralnico ter nas povabil k pleskanju z izgovorom, da potrebuje pomoč. Otroci so si polni navdušenja oblekli zaščitne halje. Pleskar je imel s seboj še nekaj pomočnikov, kar pa je najmlajše otroke nekoliko presenetilo in postali so zadržani. Pokazal jim je čopiče, držalo za čopiče in lončke z barvo. Predlagal je, da starejši otroci pomagajo pri pleskanju višjih sten, kar pomeni, da so pleskali na lestvi. Mlajši pa so z rumeno barvo pleskali les. Starejši so bili navdušeni in so z veseljem pomagali pleskarju. Mlajši pa so se razporedili po prostoru in pomagali vsak po svojim močeh. Mlajši deček je med pleskanjem občutil tesnobo in ni želel nadaljevati. Poskusila sem ga motivirati, a ker se deček še ni srečal s takšnim opravilom, ga je to očitno prestrašilo. Ko sem videla, da ne želi

več nadaljevati, sem ga pospremila, da se je pridružil otrokom v vrtcu. Ostali pa so se navduševali nad pleskanjem. Bolj kot se je cedila barva s čopičev, bolj jih je pleskanje pritegnilo.

8. ČIŠČENJE IGRALNICE IN ČASTNI STOL

Kar zunaj smo pričeli z našo igrico Pozdrav prijateljstva. Tokrat sem se odločila, da pozdrav spremenim. Otroci so se pozdravljali s »petkami«. Uživali so tako mlajši kot starejši. Vstopili smo v našo novo igralnico. Najprej so jo otroci zaznali z vonjem. Mlajši je vse ostale spodbudil, ko je rekel: «Diši.» Otroci so nekaj trenutkov samo opazovali. Potem pa delili različna mnenja. Vsem je bila nova barva sten všeč. Razveselili so se, ko so na steni opazili nekaj pisanih metuljev. Medtem pa so ugotovili tudi, da je po tleh še vedno zaščita. Vprašali so me, ali lahko spravijo in razveselijo se, ko sem jim rekla, da je danes to naše najpomembnejše delo. Skupaj smo zložili polivinil, z najino pomočjo pa so otroci iz sten potrgali zaščitni trak, ki so ga prej nalepili skupaj s pleskarjem. Naše delo je bilo zaključeno, zato smo se zbrali v krogu. V igralnico sem prinesla stol in otroke spodbudila, da ne gre za navaden stol, pač pa za poseben stol in da ga moramo sami narediti posebnega. Vsak je dobil čopič in lonček barve in skupaj smo se lotili barvanja, vsak po svojih zmožnostih. Kar mlajšim ni šlo, so dopolnili starejši. Pri barvanju sva sodelovali tudi strokovni delavki in otrokom pomagali, če so potrebovali pomoč. Zelen stol smo pustili v igralnici, da se bo posušil, mi pa smo spravili in se vrnilo k ostalim otrokom.

9. IGRAČE – MOJE PRIJATELJICE

Pri uvodni igri so se otroci pozdravljali po svojih željah. Pozorni so morali biti samo na to, da se pozdrav ni prekinil. Vsi otroci so se odločili, da se pozdravijo s »petkami«, saj jih je ta pozdrav očitno pritegnil. V igralnici nas je že čakalo nekaj pohištva in igrač. Skupaj smo se morali odločiti, kam in kako bomo postavili pohištvo. Da smo si olajšali delo, smo si pogledali slike igralnic, ki smo jih narisali. Odločili smo se, da naredimo kuhinjski kotiček, knjižni kotiček, grad kotiček in kotiček za dojenčke. S sodelavko sva pohištvo prenesli in poskušali čimbolj upoštevati otrokove želje. Poskušali sva jih tudi prilagoditi tako, da bodo

kotički razgibani in pravilno sestavljeni. Ko je bilo pohištvo na svojih mestih, smo se odločili še za pospravljanje igráč. Deklice so v kuhinjo zložile posodice, pribor, sadje ... Dečki pa so se najprej navdušili za avtomobili. Kasneje pa so zložili še knjige in jih nekaj tudi razstavili. Uredili so kotichek grad in ga opremili po svojih željah. Vanj so zložili zaboj kock, sestavljanke in nekaj različnih didaktičnih iger. Pozabili niso niti na stol, za katerega so izbrali prav posebno mesto v igralnici. Ob koncu so bili otroci navdušeni nad opremo igralnice. Skupaj smo ugotovili, da je naša igralnica končana in urejena. Naša naloga je opravljena, zato smo se odločili, da igralnico predstavimo tudi drugim otrokom in jih povabimo, da jo pridejo pogledat. Otroke sem vprašala, če smo popravili in spremenili vse, kar je bilo potrebno. Ob zastavljenem vprašanju sem bila zelo pozorna na odgovore otrok. Otroci so se ozrli naokoli. Odzval se je fantek, ki je predlagal, da zamenjamo radiator. Ugotovili smo, da so med tem zamenjali radiator in prestavili polico, ki je bila previsoko. Starejša deklica je predlagala, da lahko naredimo zabavo, ker smo že končali. Predlagala sem, da jo naredimo naslednjič in povabimo še ostale otroke vrtca. Otroci so se strinjali in bili navdušeni. Ko smo se vrnili k drugim otrokom, so jim hiteli pripovedovati, kaj vse so zlagali, in da bomo naslednji dan imeli zabavo. Imela sem občutek, da so zelo uživali in se s tem želeli pohvaliti tudi ostalim otrokom.

10. URA ODPRTIH VRAT

Otroke sva zbrali v preurejeni igralnici. Vsi smo vedeli, da je danes prav poseben dan, saj se je po vsem vrtcu govorilo, da se bomo zabavali v novi igralnici. V vrečki, ki nas je čakala v igralnici, je bilo nekaj dobrot, ki smo jih prinesli za zabavo. Otroci so pomagali, da smo pripravili mizo in nanj postavili lončke in čaj. Na drugo mizo pa so otroci postavili krožnik s suhim sadjem in piškoti. Otrokom sem razložila, da vedno, ko nekaj otvorimo, prerežemo trak. Otroci so bili presenečeni, ker niso vedeli točno, o čem govorim. Tako sem darilni trak nalepila na podboj vrat. Pred igralnico smo pripravili škarje in se dogovorili, da mora nekdo prerezati trak. Ker so želeli to storiti vsi otroci, smo se odločili, da bo trak prerezal tisti, ki bo določen z izštevanke. Določeno je bilo, da bo trak prerezala Nika, ena od starejših deklic. Ker smo imeli že vse pripravljeno na otvoritev, smo poklicali še ostale otroke. Skupaj smo odšli po igralnicah in v vsaki igralnici so otroci povabili ostale, da se nam pridružijo pri otvoritvi. Seveda niso pozabili povedati, da morajo počakati zunaj, da bo Nika prerezala trak. Vsi otroci

in strokovne delavke smo se zbrali pred vrati igralnice. Otroci, ki so sodelovali pri opremljanju igralnice, so stali na prav posebnih mestih tako, da so jih opazili tudi drugi. Najprej sva z vzgojiteljico na kratko povedali, kaj smo počeli, otroci pa so dodajali svoje komentarje. Sledil je najbolj pomemben trenutek, ko smo povabili Niko, ki je bila zelo vesela, da lahko prereže trak. Ko je bil trak prerezan, smo vsi zaploskali. Otroci, ki so igralnico preurejali, so navdušeno stekli v igralnico. Najprej smo se za mizami posladkali, kasneje pa rajali ob pesmicah in se na koncu se poigrali v koticčkih.

10.2 INTERVJUJI Z OTROKI

Po nekaj mesecih sem obiskala iste otroke, ki so dneve preživljali v igralnici, ki smo jo med poletnimi počitnicami preuredili s participacijo otrok. To je igralnica otrok, starih od 3 do 4 leta. V igralnici so trije otroci, ki so participirali pri preurejanju igralnice.

Z intervjujem sem želela izvedeti stališča otrok in ugotoviti, ali se ta razlikujejo od tistih otrok, ki so pri preurejanju participirali in tistih, ki pri projektu niso sodelovali. Intervju sem izvedla s pomočjo vprašalnika, ki sem ga dobila od dr. Marcele Batistič Zorec. V intervjujih je sodelovalo 10 otrok iz skupine. Intervjuje sem izvedla z otroki, ki so želeli sodelovati. Intervjuvala sem jih posamezno v drugem prostoru, da intervjuja ni motil nihče in da je otrok lahko sproščeno odgovarjal.

10.2.1 IGRA OTROK IN UDELEŽBA STROKOVNIH DELAVK PRI IGRI

Vseh 10 anketiranih otrok (100 %) je odgovorilo, da radi obiskujejo vrtec. Našteli so, da se najraje igrajo s telefonom, avtomobili, helikopterji in ostalimi različnimi igračkami, ki jih imajo v vrteu, da se radi igrajo zunaj na igrišču, se spuščajo po toboganu, predvsem pa je tretjina (30 %) otrok odgovorila, da se zelo radi igrajo s svojimi prijatelji. Dva anketirana otroka (20 %) sta povedala, da se rada »crkljata« pri vzgojiteljicah.

Pri vprašanju, česa ne marajo, so otroci odgovarjali različno. Eden je odgovoril, da se ne mara igrati zdravnika, da ne mara knjig, da ne mara kopriv, da se ne mara pretepati. Presenetil me je odgovor anketiranke, ki je rekla, da ne mara črne barve v vrtcu. Večina pa je odgovorila (70 %), da se zelo radi igrajo z vsem in da imajo vse radi.

Če bi se otroci lahko odločali čisto sami, bi v vrtcu skakali po trampolinu, se igrali s svojim kužkom in z dojenčki. Ostali otroci (60 %) na vprašanje niso odgovorili. Menim, da je na odgovore otrok vplivalo njihovo trenutno počutje, želje po novi, drugačni igri, predvsem pa želja po spoznavanju novega.

Velik delež (90 %) anketiranih otrok je menil, da njihova vzgojiteljica ve, kaj najraje počnejo. Dva otroka sta dejala, da če vzgojiteljici tega ne veda, jih vprašata in jima otroci povedo. Le en otrok je menil, da vzgojiteljica ne ve, s čim se rad igra, to pa je opravičeval z dejstvom, da ji ni povedal, zato ne more vedeti, kaj on najraje počne v vrtcu.

Pozorna sem bila na odgovore pri vprašanju, o čem se lahko otrok odloča sam. Otroci so podajali različne odgovore, npr. kdaj se grem lahko igrat (30 %), s kom se bom igral (40 %), kaj se bom igral (30 %), kaj bom narisal, kaj bom jedel, ali bom spal. Nekaj otrok je navedlo več odgovorov. Na vprašanje, kaj vzgojiteljica zahteva od otrok, pa niso odgovorili vsi otroci. Pet jih je dejalo, da morajo pospraviti za seboj in dva sta rekla, da vzgojiteljica želi, da se igrajo tiho.

Na vprašanje, ali si lahko otroci sami izberejo in vzamejo igrače, knjige, barvice, papir in ali sami odločajo, kako se bodo igrali, so vsi otroci (100 %) odgovorili, da si vedno sami izberejo in vzamejo igrače ter da vzgojiteljici vedno odobrita njihove želje, hkrati pa pomagata, kadar je določena stvar previsoko in otroci stvari ne dosežejo. Polovica otrok je povedala, da se včasih pred igro skupaj dogovorijo, s katerimi igračami se bodo igrali in da vzgojiteljici upoštevata želje otrok.

Skoraj vsi otroci (90 %) so odgovorili, da se vzgojiteljici igrata z njimi, ker se tudi sami zelo radi igrata. Vsem otrokom je to zelo všeč. Le en anketirani je odgovoril, da se ne igra, ker ponavadi nima časa in da mu je to včasih všeč.

Polovica (50 %) otrok je navedla, da se skupaj z vzgojiteljicami pogovarjajo in preurejajo koticke. Pri tem so še dodali, da koticke največkrat odmaknejo, da imajo prostor za jutranji krog. Druga polovica otrok (50 %) pa je menila, da pri odločitvi včasih sodelujejo, včasih pa se vzgojiteljici odločita sami. O njihovih željah glede igrac v igralnici, pa so dejali, da si želijo dinozavre, kuške, trampolin, tobogan, želijo pa si tudi mivke.

10.2.2 DNEVNA RUTINA

Otroci se v skupini lahko vedno sami (100 %) odločijo, ali želijo spati ali ne. Tretjina (30 %) anketiranih je odgovorila, da so vedno utrujeni, zato vedno zaspijo. Polovica (50 %) jih je odgovorila, da se med tem časom igrajo z medvedki in gledajo knjige. Eden izmed otrok je rekel, da si takrat ogleduje vrtec.

Vsi otroci so odgovorili, da so se glede sedežnega reda pri hranjenju sami odločili na začetku in da vedno sedijo na istem mestu (100 %). Iz podatka sklepam, da imajo otroci sedežni red, za katerega so se po svojih interesih dogovorili na začetku leta ali meseca.

Anketirani so navedli, da imajo vedno na voljo vodo in da lahko pijejo kadar želijo (100 %), nekateri so le dodali, da morajo potem pospraviti lonček v umivalnik in povedati vzgojiteljicama, da so pili.

Šest otrok (60 %) je odgovorilo, da se z vzgojiteljico pogovarjajo o tem, kaj bodo počeli v naslednjih dneh. Potrdili so, da njihovi vzgojiteljici upoštevata njihova mnenja, katere otroci izražajo z dvigom rok. Dva otroka sta rekla, da mogoče včasih upoštevajo njune želje, če jima

to povedo, dva pa, da se z vzgojiteljicami ne pogovarjajo o tem, kaj bodo počeli v naslednjih dneh.

Sedem otrok je na vprašanje, ali se z vzgojiteljico kdaj pogovarjajo, kaj so se naučili, kaj so naredili dobro in kaj bi bilo boljše, odgovorilo, da se o tem pogovarjajo z vzgojiteljico. Dva od teh sta navedla, da ponovijo samo najpomembnejše stvari, da jih ne pozabijo takoj.

Na vprašanje, kje (doma ali v vrtcu) lahko otroci bolj odločajo, so vsi odgovorili, da se lahko več odločajo doma, ker sta v vrtcu vzgojiteljici glavni in oni vesta, kaj je najbolj prav.

Kot zadnje vprašanje sem otrokom zastavila, ali jim je igralnica, v kateri bivajo, všeč in ali bi v njej kaj spremenili? Dve tretjini otrok (60 %) je odgovorilo, da jim je igralnica všeč. Nekateri med njimi so dejali, da jim je igralnica všeč in da ne bi ničesar spreminjali (40 %). Dva izmed njih si želita le dodatnih igrač, ki jih v igralnici še nimajo: trampolin, gugalnik, tobogan. Štirje anketirani otroci, od tega trije otroci, ki so sodelovali pri začetnem projektu, pa so omenili, da jim je igralnica zelo všeč, le da si želijo večjo igralnico, v tej pa bi spremenili barvo sten (npr. roza). Le-to pa bi naredili tako, da bi otroci barvali, spremenili koticke, na stene dodali še kakšnega metuljčka. Anketiranka si želi še »zeleni kotichek« z živimi živalmi, večji TV, dodala je tudi, da bi otroci lahko pobarvali ležalnike. Iz odgovorov, ki sem jih pridobila, predpostavljam, da so otroci, ki so sodelovali v projektu, bolj pozorni na malenkosti, ki smo se jih dotaknili med projektom, medtem ko ostali otroci v skupini niso toliko pozorni na podrobnosti, ki se nahajajo v prostoru, zato so imeli manj idej glede sprememb.

10.3 INTERVJUJA Z VZGOJITELJICO IN POMOČNICO VZGOJITELJICE

Vzgojiteljici in pomočnici vzgojiteljice sem zastavila 11 vprašanj, na katera sta podali svoja mnenja.

Na vprašanje, kakšen je njun pogled na sodelovanje otrok v vzgojnem procesu, je vzgojiteljica menila, da bi morali vzgojitelji tudi pri organizaciji prostora, dnevni rutini in vodenih dejavnostih upoštevati otrokove želje, interese in ideje ter jih spodbujati k soodločanju. Pomočnica pa je navedla, da je naloga odraslih, da otroke usmerjamo, pripravimo dejavnosti in pri tem pa upoštevamo otrokove želje, interese ter jih pri tem spodbujamo k določeni dejavnosti.

Vzgojiteljica participacijo v vzgojnem procesu razume kot aktivno soudeležbo. Otroci po njenem mnenju ne morejo odločati o stvareh, ki bi lahko ogrozile njihovo varnost, če sami še niso dovolj razviti na različnih področjih, da bi to znali sami oceniti. Pomočnica vzgojiteljice pa meni, da bi otroci morali sami odločati o tem, kar je nujno potrebno za otroka samega, npr. glede obleke, hrane, da si izbere igro po želji, a pri tem upošteva skupna pravila.

Na vprašanje, ali otroci sodelujejo pri ureditvi igralnice, je vzgojiteljica odgovorila pritrdilno. Izpostavila je projekt, ki sva ga skupaj izvajali med poletnimi počitnicami, postavitev koticov, nabiranje nestrukturiranega materiala za koticke ter možnost izbire med 10 igračami, ki jih imajo otroci na razpolago. Tudi pomočnica je omenila omenjeni projekt ter dodala, da tekom leta skupaj z otroki pregledajo kataloge igrač, med katerimi si otroci izberejo nekaj igrač, ki jih s sodelavko naročita glede na ustreznost in cenovne zmožnosti.

Vzgojiteljica meni, da si lahko otroci sami izberejo in dosežejo igrače, knjige in vzgojne materiale. Nedostopne so jim le tempera barve. Pomočnica pa je odgovorila, da v jutranjem krogu otroci izrazijo želje, s čim bi se radi igrali, strokovni delavki pa jim to tudi omogočita. Naloga otrok po končani dejavnosti pa je, da za seboj pospravijo.

Tako vzgojiteljica kot pomočnica menita, da zaradi prostorske stiske otroci svojih predalov nimajo v igralnici, jih pa imajo v garderobi, da so dostopni vsem otrokom. V igralnici pa so otrokom dostopne osebne mape, v katere lahko spravljajo svoje izdelke.

Vlogo otrok pri dnevni rutini vzgojiteljica opisuje: dva otroka dnevno pripravita prostor (prtički, pribor), po hrano prihajajo otroci sami k razdeljevalnemu pultu, ves čas imajo možnost, da si sami postrežejo s hrano in pijačo, dva ali trije otroci pomagajo pri pripravi prostora za spanje, odločitev glede spanja pa je prepuščena otrokom. Pomočnica pa nadaljuje, da so si otroci prostor za počitek izbrali na začetku leta in na stalnem mestu tudi počivajo, če želijo. Pri obrokih imajo vsak dan drugega dežurnega, ki razdeli prtičke, pribor, pobriše mize. Imajo možnost poseganja po hrani in pijači tudi med obroki.

Vzgojiteljica pravi, da pred igro otroci dajo pet predlogov, s čim bi se radi igrali. Prvih pet upoštevajo. V prosto igro otrok se po možnosti vključi tudi sama. Tudi pomočnica se vključi v prosto igro otrok, navaja pa, da se včasih v oddelku razdelijo v dve skupini. Ena ima vodeno dejavnost, v drugi pa se otroci prosto igrajo.

Vzgojiteljica odgovarja, da izbere temo, kasneje pa opazuje, kaj otroke pritegne in glede na interes prilagaja načrtovane dejavnosti. Pomočnica pa je izpostavila primer, ko sta si z vzgojiteljico izbrali temo »Knjiga, naša prijateljica«. Otroke sta vprašali, kaj in o čem bi se radi pogovarjali. Otroci so sodelovali in dajali svoje predloge, s katerimi sta lahko izvedli dejavnosti čez cel mesec in otroci so v njih neizmerno uživali.

Strokovni delavki oddelka odgovarjata, da otroci zelo pogosto izražajo svoje želje in interese. Predloge, ki so izvedljivi, vključijo med dejavnosti. Vendar so včasih njihove ideje neizvedljive. Takrat želje usklajujejo ali pa poskušajo več različnih želja povezati v eno in tako priti do skupnih rešitev.

Strokovni delavki otroke vključujeta v proces refleksije in evalvacije vzgojnega dela. Ob koncu projekta otroci skupaj z odraslim (vloga zapisovalca) izdelajo plakat na določeno temo, ki vsebuje risbe, opažanja, nova spoznanja in mnenja otrok.

Vzgojiteljica in njena pomočnica sta mnenja, da soodločanje otrok vpliva na vzdušje v skupini. Otroci so ponosni, da sodelujejo, imajo zelo visoko samopodobo in si jo s podajanjem svojih mnenj še gradijo. Vzgojiteljica pa meni, da njihova želja po raziskovanju in soodločanju krepi njihovo odgovornost.

Iz intervjujev z vzgojiteljico in pomočnico vzgojiteljice oddelka je razvidno, da otrokom ponudita možnost participacije pri dejavnostih in sprejemanju odločitev, za katere so otroci kompetentni, npr. pri dnevni rutini (hranjenju, spanju) in pri izbiri proste igre. Participacijo otrok omejujeta z vidika varnosti in zmožnosti uresničevanja podanih predlogov. Iz intervjujev z otroki in s strokovnima delavkama lahko ugotovimo, da je projekt ureditve igralnice najobsežnejši projekt, ki smo se ga skupaj z nekaj otroki lotili v tem letu. Vzgojiteljica sicer v načrtu vzgojnega dela posamezne sklope oblikuje, načrtuje in vključuje participacijo otrok, vendar so ti sklopi manj obsežni.

11 ZAKLJUČEK

Pri izdelavi načrta diplomske naloge sem si zastavila štiri hipoteze, na katere sem med pisanjem diplomske naloge in izvedbo projekta poskušala najti odgovor. Skozi projekt, ki sem ga izvedla, lahko potrdim svojo prvo hipotezo, da so predšolski otroci zmožni z idejami in predlogi sodelovati pri opremitvi igralnice, kar smo ob participaciji otrok dokazali pri preurejanju učilnice v otroško igralnico.

Pri projektu sem imela možnost opazovanja starostnih razlik med otroki, ki so pri projektu participirali. Tudi hipotezo, da je participacija otrok pri ureditvi igralnice odvisna od starosti oziroma od razvojne stopnje otrok, lahko potrdim. Med potekom projekta je bilo že na začetku moč opaziti, da so se starejši otroci prej aktivno vključili v urejanje igralnice. Kljub temu, da so se mlajši otroci po prvih dejavnostih sprostili in začeli sodelovati s predlogi in interesi, je bilo opaziti, da so bili starejši otroci bolj sproščeni, mlajši pa manj prepričani vase, saj so se med projektom večkrat opirali na mnenja starejših. Razumljivo je, da so si starejši otroci v nekaj letih v vrtcu pridobili veliko izkušenj in postali bolj samozavestni in kompetentni.

Ko sem se po nekaj mesecih vrnila v skupino otrok, ki je bila v igralnici, ki smo jo opremljali poleti, sem otroke intervjuvala. Trije od desetih intervjuvanih otrok so sodelovali pri projektu. Kljub temu, da so to mlajši otroci, lahko trdim, da se ti bolje počutijo v njej, kot tisti, ki pri projektu niso sodelovali. Počutijo se bolj domače. Omenjeni otroci so v igralnici bolj pozorni na prostor, npr. na barvo sten v igralnici, na postavitev koticov ipd., medtem ko so ostali bolj pozorni na stvari, na katere imajo vsakodnevni vpliv, npr. izbiro igrač in igre. Dobljene odgovore ostalih otrok si razlagam, da ti niti ne vedo, da imajo možnost vplivanja na določene stvari (barvo sten ipd.) in jih zato ti elementi sami po sebi ne zmotijo.

V zadnji hipotezi, sem predpostavljala, da strokovni delavki oddelka zagovarjata participacijo in otroke vključujeta v soustvarjanje podobe vrtca in življenja v njem, kar lahko delno potrdim. Strokovni delavki na načelni ravni res zagovarjata participacijo otrok in otrokom

vsakodnevno omogočata njihovo participacijo na področju prehranjevanja, igre, dnevne rutine in spanja. V ospredje postavljata varnost otrok in zmožnost uresničevanja predlogov, ki jih otroci podajo. Zavedata se odgovornosti odraslih pri participiranju otrok. Pri načrtovanju vzgojnega dela v oddelku pa ideje otrok vključita v posamezne sklope, ki jih na podlagi sodelovanja otrok sprti načrtujeta. Če rezultate intervjuja primerjamo z že opravljenimi raziskavami, lahko ugotovimo, da so rezultati podobni tistim, ki jih je dobila M. Batistič Zorec (2010). Strokovni delavci zagovarjajo udeležnost otrok. Vzgojiteljice otrokom prisluhneje in jih vključujejo v soustvarjanje podobe vrtca in življenja v njem, vendar pa se je pri bolj konkretnih vprašanjih pokazalo, da je participacija precej manj zastopana. Omenjena raziskava se sklada tudi z raziskavo N. Turnšek (2009) in tujimi Sheridan in Pramling Samuelsson (2001), ki ugotavljajo, da otroci odločajo predvsem o prosti igri, manj pa o organizaciji življenja in načrtovanih dejavnostih v vrtcu.

Strinjam se z M. Batistič Zorec (2010), ki meni, da bi se morali strokovni delavci pri poslušanju otrok še posebej posvetiti vprašanju različnosti otrok, saj ponavadi bolj slišimo večino, interese in želje, ki prevladujejo v oddelku, kot pa posameznega otroka. Pomembno je poslušati otroke, a jim tudi zagotavljati varno in spodbudno okolje, kjer se vsak od njih počuti zaščiten in spreten ter ima optimalne spodbude in možnosti za razvoj in učenje.

Menim, da je vrtec prostor, ki je namenjen predvsem otrokom. Odrasli imamo v vrtcu nenadomestljivo in zelo pomembno vlogo, vendar se moramo zavedati, da si prostor in čas delimo z otroki in za otroke. Strokovni delavci moramo otrokom nuditi spodbudno ozračje, v katerem se lahko posameznik udejstvuje. Omogočiti jim moramo okolje, v katerem lahko ves čas izbirajo in sprejemajo odločitve, se pogovarjajo o tem, kar počnejo ter se preizkušajo, spodbujajo svoje interese in krepijo svojo iniciativnost. Pri tem bi morali otroka poslušati, podpirati, opogumljati in ga bogatiti z izzivi, ki bi mu prinesla nova spoznanja. Pomembno je predvsem, da v skupini, med vsemi člani, vlada ustrezna čustvena klima, ki ustvarja medsebojno zaupanje, v kateri se otroci počutijo dovolj varne, da preizkušajo nove stvari, prepoznajo probleme in preizkušajo rešitve. Vzgojitelji moramo biti potrpežljivi in idej željni poslušalci, ki zaupamo v otroke in jim nudimo največjo podporo pri razvijanju njihovih lastnih idej. S tem, ko otroci niso več pasivni, se poveča tudi njihov interes po participiranju. Ob zaključku diplomske naloge ugotavljam, da participacija otrok pomembno vpliva na

kakovost dela v skupini in vrtcu. Spoznala sem, kako velik pomen ima participacija in kakšno moč sodelovanja imajo otroci, če jim to omogočimo. Projekt, ki sva ga s sodelavko izvajali, mi je predstavljal velik izziv, ker sem ga prvič izvajala v takšnem obsegu, sploh pa ker sem imela prvič možnost opazovati, kaj lahko otroci dosežejo s participiranjem ob pomoči odraslega. Pri tem sem spoznala, da je najpomembnejša naloga strokovnega delavca, da otrokom prisluhne in jim pusti, da so slišani. Menim, da bi se vzgojiteljice morale v večji meri posluževati takega načina dela, kjer bi omogočale otrokom participacijo, saj bi se s tem otroci oblikovali v bolj samostojne in edinstvene osebnosti.

12 LITERATURA IN VIRI

- Bahovec Dolar, E. in Golobič Bregar, K. (2004). Šola in vrtec skozi ogledalo. Ljubljana: DZS.
- Batistič Zorec, M. (2003). Razvojna psihologija in vzgoja v vrtcih. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Batistič Zorec, M. (2010) Participacija otrok v slovenskih vrtcih z vidika stališč in izkušenj vzgojiteljev. V: T. Devjak, M. Batistič Zorec, J. Vogrnica, D. Skubic in S. Berčnik (ur.), *Pedagoški koncept Reggio Emilia in Kurikulum za vrtce: podobnosti in različnosti*. (2010). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Batistič Zorec, M. in Prosen, S. (2011). Pripomoček za razvojno psihologijo v programu Predšolska vzgoja. Ljubljana.
- Clark, A., Kjørholt Trine, A., Moss, P. (2005) Beyond listening. Great Britain, Southampton: The University of Bristol and The Policy Press.
- Čačinovič Vogrinčič, G. (2004). Soustvarjanje življenja v vrtcu in šoli. V: Bahovec Dolar, E., Golobič Bregar, K. (2004) Šola in vrtec skozi ogledalo. Ljubljana: DZS.
- Devjak, T., Batistič Zorec, M., Turnšek, N., Krnel, D., Hodnik Čadež, T., Skubic, D. in Hočevar, A. (2009). Posebna pedagoška načela pristopa Reggio Emilia na področju predšolske vzgoje. V: Devjak, T. in Skubic, D. (ur.), *Izzivi pedagoškega koncepta Reggio Emilia*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta
- Grad, A., Škerlj, R. in Vitorovič, N. (2004) Veliki angleško-slovenski slovar. Ljubljana: DZS.
- Hočevar, A., Kovač Šebart, M. in Štefanc, D. (2009). Sodelovanje z okoljem in problematika participacije v pedagoškem pristopu Reggio Emilia. V: T. Devjak in D. Skubic (ur.), *Izzivi pedagoškega koncepta Reggio Emilia*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Hočevar, A. in Kovač Šebart, M. (2010). Kurikulum za vrtce vs. Pedagoški pristop Reggio Emilia: domnevne razlike in podobnosti. V: T. Devjak, M. Batistič Zorec, J. Vogrnica, D. Skubic in S. Berčnik (ur.), *Pedagoški koncept Reggio Emilia in Kurikulum za vrtce: podobnosti in različnosti*. (2010). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRS SAZU. (1994). Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: DZS.

- Kordeš Demšar, M. (2007). Pedagogika Montessori. *Sodobna pedagogika*. 58. št. 4, str. 124.
- Kurikulum za vrtce. (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport in Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Sheridan, S. in Prumling Samuelsson, I. (2001). Children's conceptions of participation and influence in pre-school: a perspective on pedagogical quality. *Contemporary issues in early childhood*, volume 2, number 2.
- Statistični urad Republike Slovenije. (2011). (<http://www.stat.si/>).
- Turnšek, N. (2004). Vrtci in šola kot vključujoča skupnost. V: Bahovec Dolar, E., Golobič Bregar, K. (2004) Šola in vrtec skozi ogledalo. Ljubljana: DZS.
- Turnšek, N. (2004). Problemsko in raziskovalno naravnano učenje v vrtcu. Študijsko gradivo, Ljubljana, Pedagoška fakulteta.
- Turnšek, N. (2005). Stališča vzgojiteljev in vzgojiteljic predšolskih otrok do otroštva in vzgoje v vrtcih. Doktorsko delo, Ljubljana, Pedagoška fakulteta.
- Turnšek, N. (2009) Spodbujanje otrokovih kompetenc v vrtcu. Ljubljana. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

13 PRILOGE

PRILOGA 1: SOGLASJE ZA STARŠE

Spoštovani starši!

V času letošnjih počitnic bomo v našem vrtcu odprli nov oddelek. Učilnico bomo preuredili v igralnico za otroke. Želimo si, da bi bila to igralnica, ki bi ustrezala otrokovim merilom, zato sva se s sodelavko, vzgojiteljico. Tanjo, odločili, da v projekt vključiva otroke. Otroci nama bodo pomagali pri preurejanju igralnice. Omenjeni projekt bom ob koncu študija uporabila v diplomski nalogi. Prosiva, da s podpisom soglašate, da Vaš otrok sodeluje pri projektu ter da lahko podatke in ugotovitve uporabim v raziskovalnem delu diplomske naloge.

Suzana Ručman

SOGLASJE

Spodaj podpisani/-a _____ dovoljujem, da moj otrok _____ sodeluje v projektu preurejanja igralnice. Dovoljujem, da se pridobljeni podatki in ugotovitve med projektom uporabijo izključno za namen diplomske naloge.

Podpis staršev: _____

PRILOGA 2: SOGLASJE ZA STARŠE

Spoštovani starši,

sem Suzana Ručman, študentka 3. letnika Predšolske vzgoje. Ob zaključku šolanja pišem diplomsko nalogo na temo participacija otrok pri preurejanju igralnice. V praktični del bom vključila projekt, ki sem ga med poletnimi počitnicami, skupaj s sodelavko izvedla v Vašem vrtcu. Rada bi primerjala počutje otrok v igralnici, ki so sodelovali v projektu in preostalimi otroki v skupini. V ta namen bom z otroki izvedla intervjuje, rezultate pa uporabila v diplomski nalogi. Prosim Vas, da s podpisom dovoljete intervjuvanje Vašega otroka.

Zahvaljujem se Vam za pomoč in razumevanje.

Suzana Ručman

SOGLASJE

Spodaj podpisan/-a _____ dovoljujem, da lahko mojega otroka, _____, intervjuvate in dobljene rezultate uporabite ter obdelate v namen diplomske naloge.

Podpis staršev: _____

PRILOGA 3: INTERVJU ZA OTROKE

1. Ali rad obiskuješ vrtec? Kaj ti je v vrtcu najbolj všeč?
2. Kaj bi rad delal v vrtcu, če bi se lahko čisto sam odločil?
3. Ali meniš, da vzgojiteljica ve, kaj najraje delaš?
4. O čem se lahko v vrtcu odločaš sam?
5. Ali si lahko sam izbereš in vzameš igrače, knjige, barvice? Ali se sam odločiš s čim se boš igral?
6. Se vzgojiteljica kdaj igra z vami? Ti je to všeč?
7. Ali se z vzgojiteljico pogovarjate o koticah v igralnici? Jih skupaj preurejate?
8. Se lahko odločiš, da ne boš spal, kadar nisi utrujen? Kaj takrat počneš?
9. Ali se lahko odločiš, kje boš sedel pri kosilu?
10. Si lahko vzameš pijačo sam, ko si žejen?
11. Ali se otroci z vzgojiteljico pogovarjate o tem, kaj boste počeli naslednji dan ali teden?
Ali vzgojiteljica pri tem upošteva vaše želje?
12. Kje meniš, da lahko odločaš več: doma ali v vrtcu?
13. Ali ti je vaša igralnica všeč? Bi v njej kaj spremenil?

PRILOGA 4: INTERVJU ZA VZGOJITELJICO IN POMOČNICO VZGOJITELJICE

1. Kakšen je vaš pogled na sodelovanje otrok v vzgojnem procesu?
2. Opišite, kako vi osebno razumete participacijo otrok v vzgojnem procesu? O čem bi morali odločati odrasli sami in o čem otroci?
3. Ali otroci sodelujejo pri ureditvi igralnice in izbiri igrač ter vzgojnih materialov? Navedite konkretne primere.
4. Ali otroci lahko sami dosežejo in izberejo igrače, knjige in vzgojne materiale? Morebitne omejitve?
5. Ali ima vsak otrok v igralnici svoj predal, kamor lahko spravi svoje izdelke in druge osebne stvari?
6. Kakšna je vloga otrok pri dnevni rutini? Npr. pri pripravi prostora za obroke in razdeljevanja hrane, ali si sami postrežejo s pijačo, kadar so žejni, ali se sami odločijo za počitek?
7. Ali si otroci v času proste igre sami izbirajo, kaj, kako in s čim se bodo igrali ali pa jim pripravite več dejavnosti, med katerimi izbirajo? Ali kdaj aktivno sodelujete v prosti igri otrok?
8. Ali otroci sodelujejo pri načrtovanju dejavnosti? Če da, kako?
9. Ali otroci radi in pogosto izražajo svoje želje in interese?
10. Ali vključujete otroke v proces refleksije in evalvacije vzgojnega dela? Kako?
11. Kako soodločanje otrok vpliva na vzdušje v skupini?